Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

ЗНАК ПОЧЕТА

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера денз ◆ ШИНАРА, 17 МАЙ, 1983 ШУ. ◆ № 59 (6781). ◆ Мах 3 кап.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА СЕССИ ГУЛЬЯРАХ ДОЛА

СССР Лакхехьарча Совета Президиума
УКАЗ

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу: иттазлагIа хержача Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьарча Совета бархIлагIа сесси гулье 1983 шера 16 июне городе Москве.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела хьалхара заместитель В. КУЗНЕЦОВ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1983 шу, 14 май.

ДЕЗАЧА СОВГIАТО ДЕГАШ АЙДУ

РЕСПУБЛИКАНА ХЬАЕЛАР РСФСР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ВЦСПС-еи КАРАРА КАРА ТЕЛА ЦIЕ БАЙРАКХ

Хьайбай продукташ яхарах йохкараи, хIьата ишттa хьайбайн коа тIарча оалхазарийн продукци алсамъяккхара лоаттальча Ерригроссийски социалистически яхье 1983 шера хьалхарча квартале Къулбаседа - Кавказски зоне гIолла РСФСР Министрий Советои ВЦСПС-ои котъяьннарг а лаьрхIа хьалхара моттиг хьожаяьй Нохч - ГIалгIайчена. Республикана хьожаяьй РСФСР Министрий Советеи ВЦСПС-еи карара кара тела ЦIе байракхи ахчаи премии.

ДIадахача шоатта дийнахьа ЦIе байракх хьаллара хетаь хьайбай боахама хьалхалаттарий республикански совещани хилар.

Зале гулбеннабар колхозийи совхозийи фермай цIя хеза къахьегамхой, боахамий кулгалхойи специалисташи, юкхьанцарча партийни организацей секретараш, парте горкомийи райкомийи секретараш, горрайисполкомий председателаш, районии агропромышленни объединеней советий кулгалхой.

Совещании хьайийллар КПСС обкома шоллагIча секретара Д. Г. Завгаева. Цо къамаьл де дош делар РСФСР совхозий баьцадаарийи боахама министра В. И. Наумова.

Нов. Наумова Ерригроссийски яхье котало яьккха республика хьайбай фермайи комплексийи къахьегамхой дег тIара даькъала бувцаши из лоархIаме даакъа дегIадоаладеча. хьайбай продукце дерригача тайпаех йола продукци йовкхкача а йохнача а дIахорча хана а толамаш дахар ловши лоаца а баьккха республика викалашка дIаелар РСФСР Министрий Советеи ВЦСПС-еи карара кара тела ЦIе байракх.

СовгIат хьайийцачул тIехьагIа къамаьл даьча Д. Г. Завгаева дет тIара бернал аьлар республика юрта боахама болхлой къахьегама ишттa лакха мах барах, тешам белар дулх, шура, кхыйола хьайбай продукци йовкхилга а йохкилга а дIахо йодача хана кхы а алсамданкхара йолча ерригача торонех биаза пайда эцаргхиларах. КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленума решенеш кхоачашъеш болча юрта къахьегамхоша кхы а чIоагIагIа къовсам боаржабергба хьайбай фермай продукци айяра. Кхачан программа кхоачашъеча дикка даакъа юкъехьорга. Нов. Завгаева вай тешаш да аьлар, пятилетка кхоалагIча шера тIаийца социалистически декхараш толамо кхоачашдергхиларах.

КПСС Надтеречни райкома хьалхарча секретара Г. Г. Махаурe дийдар совещане, чоалханеча хьалашна хьайбаш IантаРа даха дийза дале а фермай къахьегамхоша шоашта тIадиса хиина декхар дIа а даьккха, хьайбай продукци йовкхилгеи йохкилгеи алсамдаккхара карарча шера хьалхарча квартале лоаттальча республикански социалистически яхье хьалхара моттиг яккха карагIдаларах.

КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленума решенеш кхочаш а еш, шоай боахама хьайбай фермай къахьегамхой хьалха тIехьабусаш хинначаре хIаца хьалхалаттарий мугIарашка дIаотта аьттув баларах хоам бир укхаза Сунженски района ХХ партсъезда цIерагIча колхоза председатела Р. А. Крылевскаяс.

Хьайбаш леладерашта юкъе лоаттаю яхь кхы а беркатегIа хилийтара, хьалхалатта опыт балха юкъейоалара, коллективни подрядага довлара, дулхи шурен яккхара технологи эргаьнкха тоаяре хетадьдар шоай къамаьлаш «Грозненский молочный» яхача совхоза хьалхалаттача доярка М. А. Айгумовас, Шелковской района «Красный пахарь» колхоза воваш волча скотника А. Т. Савенкос, Наьсарен района «Знаменский» совхоза партбюро секретара М. Х. Газдиева.

Совещание даакъа лоацаш хинараша хьайбай фермайи комплексийи болхлошка, республика юрта боахама беррига къахьегамхошка даь кхайкарал тIаийцар.

ХЬАЙБАШТА— МОША ДОАКЪАР

Хьайбаш леладеча боахамашта юкъе яьржача республикански социалистически яхье хадданза доакхий толамаш доахаш хьабоагIа Грозненски района «Куларинский» совхоза хьайбаш леладераш.

Ишта, укх шера биъ бетта планагIа йохка йоагIар 450 тонн йолаш пачхахьалкхенга шура еллай 513 тонн. Социалистически яхье котбьинаргаш а лаьрхIа республикански газеташ тIа чIоагIдаьча Сийлен улга тIа беббаб совхоза шурий фермера болхлой.

Хьайбай продукташ йохкара алалам а тIаийца социалистически декхараш а тIехкхоачашде цар низаш дIахоеч доакъар. IалашДара совхозе цIенхаштта йовкхо еш хиларах. Къьастта боккха теркам тIабохийт цига эггара хьаьнагIа дола доакъар луш йола культураш дика хьувгIаь хьалкхеар. Укх шера аьлаи, витаминни баьца хьоарая, хьайбашта моша доакъараи лаьрхIа 800 гектара тIа дукхача шерашка тIаюзлаш йола баьцаш хьалкхею цига. Царел совгIа 200 гектар гаргга силоса лаьрхIа хьажкIаш а дIайийлей совхоза механизатораша.

Фермашкара детташ дола доахан хьаьна доакъар а телаш кхабара, царгара хьайоанхa шура дукхагIа хилийтара массехк ди хьалха люцерна хьакха йолаьй механизатораша. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 60 центнер моша доакъар доакх. Фермашка из дIахкхьаш болча механизаторашта юкъе къьастта хьинарегIа къахьег Мусаев ХIарона. Юкъера лаьрхIача хIара дийнахьа нийс рейс ю цо, нормагIа е йоагIар пхи рейс йолаш. Цо саяна балха нормаш дикка тIехкхоачаш еш къахьег люцерна хьокхаш воаллача тракториста Усманов ТIауса а.

СУРТАШ ТIА (лакхехьа): «Куларинский» совхоза дикагIвола механизатор Мусаев ХIарон. Лохехьа — люцерна хьокхаш дIайода Усманов ТIауса лелаш йола моша доакъар хьокхаш йола агрегат.

И. ПЛИЕВА сурташ.

Керда толамаш даха, фермай къахьегамхой!

Хьайбай боахаме хьалхалаттарий республикански совещане балха юкъе даакъа лаьцараша Нохч-ГIалгIайчен фермай а комплексай а болхлошка, юрта боахама беррига къахьегамхошка даь кхайкарал

Деза новкъостий!

Оаха, республика хьайбай боахама хьалхалаттарий совещане балха юкъе даькъа лоацараша, чIоагIа гIаддаха а дегаш гIоздаьнна а тIаийцар 1983 шера хьалхарча квартала хьайбай продукташ дукхагIа яхара а кийчъяра а, хьайбай коа тIарча оалхазарий продуктивность лакхъяра лелаьча Ерригроссийски социалистически яхье толамаш дахарах Нохч-ГIалгIай АССР-а РСФСР Министрий Советеи, ВЦСПС-еи карара кара тела ЦIе байракх ялар.

КПСС XXVI съезда, КПСС ЦК майски а ноябрьски а (1982 ш.) Пленумий решенеш кхоачаш а еш, республика фермай а хьайбаш леладеча комплексай а болхлоша укх шера хьаь бетта соакха цу хана хинначул дикка дукхагIа хье а яьнкхай, пачхьалкхенга ахка а ахкай хьайбай продукци. Доккхий толамаш даьхад Надтеречни, Наурски, Грозненски, Советски, Ножай - Юртовски районий хьайбаш леладераш. Хьалхарча мугIарашка боагIа боаззаш бола говзанчаш — дояркаш И. Зинкурлаева а А. Ансарова а, скотникаш А. Савенко а Д. Хасиев а, Iаьсий леладераш А. Мусхаджиева а А. Арсанова а, жа гIуй Н. Эсмухамбетов а Э. Хамидов а, хьакхарч лелаераш Н. Подлесная, М. Кирнос, Н. Шишкина, коа тIара оалхазараш леладераш Л. Алиханова а Х. Дуреева а, дукха кхыбола хьалхалаттараш.

РСФСР Министрий Совета а ВЦСПС-а ЦIе байракх хье а эцаш, хьайбай боахаме хьалхалаттарий совещане даакъа лаьцараша Нохч - ГIалгIайчен фермай а хьайбаш леладеча комплексай а къахьегамхошка кхайкарал ду шоай къахьегама боккха мах бара мол а луш, пятилетка кхоалагIча шера планаш ханал хьалха кхоачашъяра гIехье яьржача социалистически яхье хьинаре юкъебаха. Кхачан программа кхоачашъеча хьайбаш леладеча хIара сага доккхагIа даакъа юкъедаха уж тIа а хьехаш.

1983 шу ерригача пятилеткана керттера да хьнача КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Ю. В. Андропова указани ларда а лувцаш, оаха дош деннад укх шера дикка дукхагIа шура, дулх кхыйола продукташ яха а, хIьата цунца цхьана 1981—1982 шере дIа ца луш йиса продукци дIаяла а.

Республика беррига къахьегамхой оаха тIаькех тха масал хьаплацара. Дерригa низаш тIадожийтаргда вай пятилетка кхоалагIча шера хьайбай продукташ йовхилга а йохкилга а алсамдоаккхаргда аьнна тIаийце доккхий социалистически декхараш кхоачашдара, хьайбаш дика кхоаба а кхоабаш ден-буса дукхагIа шура йоаккхаргья, дулх тIаккетийтаргда вай, яккача котамашта тIехьаре дукхагIа гулдаргда фуаш, тIара ца доалийташ леладергда хьайбаш а коа тIара оалхазараш а.

Совещание балха юкъе даакъа лоацараш кхайк шуренйе а дорстадара чуоттадь а хьайбаш кхоабеча комплексай, птицефабрикай коллективашка: цар низалеш кара а деравдь, проекта тIа белгалдьча тайпера яккха шура, дулх, хьакхий, коа тIарча оалхазарий дулх.

Юрта боахама беррига къахьегамхой оаха тIаькех оаха гIожа а моша а доакъар IалашДеча хьинарегIа къахьегара. ЦхьаннардагIа перттIа вIаштIехьбоаккхаргба вай доакъар кийчдеча отрядий а звеной а болх, ерригача кормоцехашка бIарчача шера боарамагIа болх байтаргба, цар къахьегама овсарла лакхъерга вай.

Оаха дош а лу, хIьата беррига хьайбаш леладераш тIа а кхеъ, юкъера лаьрхIача хIара кхоабача IаттагIа 150 килограмм шура дукхагIа яккхара, дулха дIачувуча хьайбай дозал 350 килограммал вIеэнгагIа ца хилийтара, хьакхий дар 115—120, устагIаи дар 36—38 килограммал чуъхкаьа ца яилийтара. Укх шера мел эшар да соахкарчул хIара устагIан тIара юкъера лаьрхIача 500 грамм тха дукхагIа даккхара.

Оаха дика кхетаду гIуллакхо толам боккхар дукхагIа даькъе вай вIаштIехьдаларах, сакхетама дисциплина хиларах, халлье рузкъа дес санне лорадарах тийша доала.

Бухсоццаш хьехулаш дар дукхагIа хилийтара боккхача лоархIаме да социалистически яхьах хьабоала пайда боккхагIа хилийтар, къахьегам вIаштIехьбаьккхера практико тахка эффективни формаш юкъейоалар, [illegible] доала гIаш дола производственни а бытовой а хьалаш IалашДар.

Деза новкъостий, республика хьайбай боахам дIахо йодача хана толама дегIаккхуллара хьалхара боккха бехктокхам тIаьатт вайна. Воай дерригa низаш, знанеш, опыт дIалургья вай КПСС ЦК майски а ноябрьски а (1982 ш.) Пленумий решенеша, Кхачан программе белгалдь декхараш кхоачашдара. ДIахо йодача хана а фермашкарчи комплексашкарчи кхоачамбоацаращца мешар хургбоаца хьал хьакхолларгда вай, хIара болхлочоа интернациональни вошала а советски патриотизма а уйла йолаш, къахьегам дукха безаш а цун сий деш а хургволаш кхетам хургба вай, ма могга яйдергда хьайбаш леладечун балха сий.

Хьайбай фермай а комплексай а беррига болхлой, республика юрта боахама беррига [illegible]. [illegible] тIаьхьа оаха бIарчача пятилетка а цун керттерча шера а заданеш кхоачашъеча доккхагIа даакъа юкъедахьара, кердача къахьегама толамаща вай социалистически Даьхе гIадъягар!

Кхайкарал тIаийцад хьайбай боахама хьалхалаттарий республикански совещане.

Сийле хийла хьалхалаттарий!

КПСС обкома бюро, Нохч-ГIалгIай Министрий Совет, облсовпроф, ВЛКСМ обкома хьалхий 1983 шера биъ бетта промышленни предприятешта, гIишлон, транспорта, бузами, торгови балоча яха бытовой гIуллакхаш дечан организацешта юкъе яьржа хиннача социалистически яхь итогаш. Шоай биъ дIакера моттигаш а яьнна, республикански газетан тIа чIоагIдаьча Сийлен улга тIа яьа:

районашка гIолла:

Хьалхара моттиг— ШАЛИНСКИ РАЙОНА

ШоллагIа моттиг— ГУДЕРМЕССКИ РАЙОНА

КхоалагIа моттиг— ЛЕНИНСКИ РАЙОНА

Октябрьски, Грозненски, Наурски, Ножай-Юртовски, Советски, Урус-Мартановски районаша дика болх баьлга белгалдоаккхалда.

Производственни Iилмаи - производственни объединенешка, управленешка, трестешка гIолла:

Хьалхара моттиг—

«Грознефть» объединенена,
Шурий промышленноста объединенена.

ШоллагIа моттиг—

«Промавтоматика» Iилмаи - производственни объединенена;

КхоалагIа моттиг—

«Чеченингушнина» объединенена.
Производственни коллективашка гIолла:

Хьалхара моттиг—

«Октябрьнефть» мехкдаьттеи гази йоахача управленена,
Горячеводски бурув тохара балхий управленена,
СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода,
«Союзавтоматстром» ВНПО Грозненски опытно-экспериментальни завода,
Малхбоален электрически сеташта,
Сигнализацеи бувзамеи Грозненски дистанцена,
Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене Грозненски ёшкбетона конструкцей завода,
«Чечингазстрой» треста,
Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене СМУ-7.

ШоллагIа моттиг—

«Грознефтегаз» яхача мехкдаьттагазови управленена,
В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чекхдоахача завода,
«Электроприбор» завода,
«Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни завода,
«Межхозлес» яхача республикански объединенена,
Грозненски автокомбината,
Цементни завода,
Номер 7 йолча треста Грозненски монтажни управленена.

КхоалагIа моттиг—

Грозненски бурув тохара балхий управленена,
«Трансмаш» завода,
«Грозноагроремонт» яхача ремонтно-наладочни предприятена,
Грозненски № 1 йолча автотранспортни предприятена,
ГрозНИИ институтa,
«Монтажтермоизоляция» яхача треста Грозненски специализированни управленена,
«Чеченингушводстрой» гIишлон управлене ПМК-11.

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГ

«ХIара балха дийнахьа дисциплина тIехдикен хьадер дукхагIеи хилийтaI» яхача девизагIа шерра социалистически яхь йоаржаьча «Грознефтегаз» яхача мехкдаьттагазови управлене болхлоша тIехкхоачашъяьй укх шера биъ беттеи ах беттеи дерригача технико - экономически хьокхамий пачхахьалкхен план. Ер шу доладелча денз планагIа лаьрхIачул совгIа цар яьккхай 17 миллиони 200 эзари кубически метр гази 3100 тонн газах доаккхаш дола [illegible].

Яхье хьалха латташ я А. Валаянц, В. Заругаева, В. Дзгоева кулгалдеча цехий коллективаш.

В. ДОТМАРЗИЕВ.

КХОМ БАРА НАЬКЪАШ

«Грознерча «Красный молот» завода ерригача отделашеи цехашеи даакъа лоац материальни, энергетически, къахьегамеи ресурсашта кхом беча балха юкъе.

Масса тайпа йолча ресурсашта кхом бара керттера лостамаш укх тайпара да тха заводе: керда технологически процессаш ма хулла балха юкъедувлар, йолаш яраш эргайоахаш тоаяр, къахьегама овсарле лакхъеш йола оборудовани балха юкъейоалаяр, технологически оборудованена эксплуатации ремонти яра гIулакхаш тоадар, къаьнарча, сердал телача установкаштеи прибораштеи метта светильникаш оттаяр, трубопроводашта IIовхала изоляци дикагIа яр ца IIовхал зехьа йоврг йоацаш гIулакх вIаштIехьдаккхар, ишттa кхыйола мероприятеш балха юкъейоалаяр.

Ресурсех ма могга дикагIа пайда ийбарах болча керттерча лостамех цаI ба боахама расчет эргаьнкха тоаяри из бригадни подрядага кхачийтари. Тха заводе къахьегача 165 бригадах 62 боахама расчетах болх беш я. Из хул заводе болх беча нахах 53 процент. ХIьата ер шу йистедоаллаш 70—72 процент болхлой бригадни подрядагIа къахьегаш хилийта лерхI оаха.

Бригадай балха планировани ю хIара бригадана оттадьча хьокхамий перечнега хьежжа, цар балха эффективноста мах бара йола критерий а дIабодача къахьегама, пайда эпача материалий, доагора, энерге, инструментий кхом бар, къахьегама овсарле лакхъяр. ХIамая кхом беча даькъе наьхи безам совбаккхара заводе кийчъяь я лаьрхIа премиальни положенеш. Цунах дика беркат а доал.

ХIанз лоацца дувца безам бар са ресурсашта кхом бара дIадахача шера оаха даьхача толамех: ерригача отделаша, цехаша, кхоьь электроэнерги 2974 эзар киловатт - сахьат хилар, IIовхала энерги 5958 гигакалорий, бос бола метала яходир 1,5 тонн. Продукцега дIадодар лохдарах хьахнина цIена пайда 1322 эзар сом хилар.

Производственни ресурсаш кхоара даькъе доккхеи лоархIамех декхараш латт завода коллектива хьалхашка укх шера а. Производства объемаш лакхъялларга хьежжа айлу наькха бехктокхам а. Нормативно - цIена продукци арахецара боарам лакхлургба 105,5 процент, къахьегама овсарле 106,3 проценти, товарий продукце боарам — 104,1 проценти. Доккхий декхараш латт завода коллектива хьалхашка керда, прогрессивнегIа йола мехкдаьттахошта лаьрхIа оборудовани арахецача а.

Укх шера оаха лерхI 200 эзар сома маькха нормативно-цIена продукци планал совгIа арахеца. Еррига планал совгIа ара мел хепаргIола продукци кхоьча материальнии, энергетически, къахьегамеи ресурсий чотагIа арахепаргья.

Г. АРАКЕЛЯН, «Красный молот» завода керттера [illegible].

ГОРОД ГРОЗНЕРЧА СТАРОПРОМЫСЛОВСКИ РАЙОНА № 51 ЙОЛЧА КАТАЯМОВСКИ ХОРЖАМИЙ ОКРУГЕ ГIОЛЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕ ДАЬЧА ХОРЖАМИЙ ИТОГИЙ ХЬАКЪЕХЬАРА ХОАМ

1983 шера 15 мае хилар № 51 йолча Катаямовски хоржамий округа гIолла Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете хоржамаш.

Белгалъьча хоржамий округа Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара йолча окружной хоржамий комиссега кхаьчад участкови хоржамий комиссешкара кхаж тассара протоколаши кхаж тассарах хьинарий хьакъехьара даннеши.

Окружной хоржамий комиссе данеех кхаж тоссача юкъе даакъа лоацаш хиннай 3584 хархархо а хархархой списка юкъебиахьарех 99,92 процент.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла кандидат волчоа тIехьа кхаж тессаб кхаж тоссача даакъа лоацаш хиннача хархархоех 99,86 процент хархархочо.

Город Грознерча Старопромысловски района № 51 йолча Катаямовски хоржамий округе гIолла Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла хержав Тумсоев Евгений Вахаевич — КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретарь.

Машинист-инструктор

Грозненски локомотивни депо кIезига бац хадданза социалистически яхье хьалха а латташ, шоай декхараш цIена кхочашдеш бола тепловозий машинисташ. Царех цаI ва машинист-инструктор, коммунистически къахьегама ударник Сальный Владимир Иванович. Дуккхача хана дена машиннаьнъа тIа болх беш хьаоагIарех ва из. Йоккха опыт Iоалый цо шийбалха тIа. Къонахчарна дот раьса долаш из дIа а йоаккхаш, итташ говзанчаш хьалкхебаьб Владимир Иванович.

СУРТА ТIА: машинист-инструктор В. Сальный.

З. БАТЧАЕВА сурт.

•КОЛЛЕКТИВНИ ПОДРЯДА — ШЕРРА НИКЪ

ШАЛИНСКИ КОМСАШ ЛЕЛАЕРАШ БОЛЧА

...Нийсача мутIарашца хьалъэттад «Зори Кавказа» яхача совхоза комсий бешара гаьнаш хьалъехка дегIа бIоагIий зза теха биткъа аьшкасаьрг а болаш. Локе гIолла бодача аьшкасаьргах хьелийхкай хонка ткъовронташ. Комсий хIара гаьнах Iоулл 20—25 тайдолг. Цар дог гIоздаьнкхад комсаш лелаерий, хьийта иъа. Йоахко еш даь Iунал кхолхонца юхаметтаоттадергхилара белгалонаш гойт цар.

— 307 гектара тIа дIаегIа комсаш я хIанэ тха совхоза, — доккхал деш дувц боахама керттерча агронома Усманов Сайхана. — 1979 шера 156 гектара тIа дIаегIача комсана укх шера эггара хьалхара во бона промышленни хьуйкъам баларга догдоахаш да тхо. ХIаьта тхона еина план — хIара гектара тIара 35 центнер комсий гайдолгаш. ЦхьабакъдIа, оалош дукхагIа йоахаргьа аьнна хеташ да тхо, цудухьа декхар тIаийцад — юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 38 центнерал кIезигагIа боацаш комсаш гулъе.

— Гул а ергьа! — цхьаниe батара довгIаш саина баьхду шоай керттерча технолога яхар бригадираша БацаевгIар Хьусейнев Хьамзатен.— Цу маьхерча продуице 6 эзар центнер йохаргьа оаха пачхьалкхенга — плана 550 центнер дукхагIа.

Комсех маьхера продукци цхьа бахьан доацаш аьннадац бригадираша. Белгала баьъ а долаш, боккъал бацха комсаш я Шалински района лаьттащка хуларш. Iилманхошта хетачох, царех даха йиш хургьа эггара безагIча маькъа дола шампански чхьагIарашн сонаш. Соахка а тIехьа шоай комсий чам баккха а цар боагIаш бола мах бе а йиш хилар шалинцин. Цу дешо боаьоана дог тешадир цар комсаш кхеяр гIойленагIа хилирах.

Хьувкъам лаккагIа кхебегIертаи чIоагIа къахьийгар комсаш лелаераша. Цкъа-дале, сом лургболча кхьача комсаш тIайолча дерригачи лаьтта шпалер оттайир. ТIабийраза чакхбоаккхаш ба из боли 1980 шера комсаш дIаегIа хиначча 151 гектара тIа а. Из чIоагIа лоархIаме ба гаьнаша тIъоврешгаш нийса дIахоха хецара, дегIаяхкара. Комсий къонача бешамашка толаме къахьег Ахъядов ШаIишев Абдурахманов Хьусейнев бригадаша.

ШоллагIа — дале, ерригача комсий биза бола шоай дайба — гектаргинаш. Царех дукхачар 3—5 гектара Iунал ду, дезала подряда методагIа болх а беш. Царех я Зарган Ахъядова, Хаваи Эльбуздукаева, Лидия Солтагиреева, Эругаз Юсупова, кхыбараш.

Комсий бешамашка балхаш да Iомабеннаб механизатораш а. Цар новкъосталца вIаштIехьдаьннад цига балхаш дика чакхдаха, дикагIйолча агротехнически ханашка комсашта Iунал де. Комсаш сихен динех хьелларах йиш хилар эггара халагIа бола болх — комсаш йоIилген шпалерах хьалъехкилгех — 30 апрель хьатIакхачалехьа чакхбаккха. Цул тIехьагIа мутIарашта юкъе обработка йир механизатораша, оасар дIадоаккхаш а лаьттанца тIоадал Iоеш а. Лазараштен зулаьдерташтен дуxьала шийханнахьа молхаш техар комсашта. Бордосски дилаца опрыскиванги аь боалаш летт [illegible]

IалалмаЬе лоархIаме хIама лаьа — комсаш лелаелга дегIа а довладеш, совхоза кулгалхошел специалистащел, дика дага а деха, хьалъый йоккха механизировании растворик увел. Из хиннецара комсаш лелаелга дегIадарта вIалла дала дог а хургдацар. Цига цхьан дийнахьа нийтъе йиш хургьа комсашта обработка яра эша 300 тонн совгIа молхаш теха дилла. Из шоаза дукхагIа я тахан боахама эшачул.

Комсаш лелаераша къахьста уйла тIайохийт комсий бешамашка удобренеш тессара. Эшача минеральни удобренеш 8 центнер кхьачей хIара гектарга. Подкормкай хьисапе кхы а кхоачаргья 4 центнер. Йоакхо йолаш болча дацца хьалкхагIе а IалашъяьI шоашта эшаргйола минеральни удобренеш, вIар, медни купорос, кхийола ядохимикаташ. Цу тайпара, мел эшар а дика торо а хиний цар комсий хьувкъам лакхбар духьа шийханнахьен динея къонсам лоаттабе, комсаш дикагIа дегIайоатIнлга Iалашде.

— Кхаь тайпара комсаш дIаегIай оаха тхоай бешамашка, — яхаш дувц С. Усманова. — Уж да ркацители, суперава, агадал яхараш саина дола перспективни сорташ. Кхы а дукха дIайогIаргья оаха комсаш. Тоъал йоккха моттиг дIалоацаргья столови сортех йолча комсаша.

Комсаш лелаеля дегIадоаладара тIаберзабаь нийса никъ лаьцаб шалински комсаш лелаераша. Укх шерре а шоай таргма ду доккхагIе ала къа лаца гIерт уж мехка Кхачан программа кхоачашъеча. ХIаьта цу гIулакха царна новкъостал ду производстванна юкъехьош йолча коллективни подрядо. Иштта болх бу йиъа а бригадо. Сом луча комсаш тIа болх берий алапи бухсоцаш къахьегамах хьахиначуига, вешта аьлча чубенача хьувкъамга хьеноа хургдолаш оттадаьд.

Е. ПРЕМЫСЛЕР.

Къахьегамо коллективаех долча

Закона проект ювцаш

ХОАДАМ БОЛЛАШ ЙОЛА ПРЕДЛОЖЕНЕШ ТЕЛ

Къахьегама коллективаех долча СССР Закона проект ювцача даакъа лаьцар Назрановски трикотажни фабрика 1156 болхлочо. Проект ювцаш латташ, укх тайпара предложенеш кхийлар фабрика балхахоша.

Жандарова Сельмана — 7-ча конвейера бригадира хет, шоллагIча статья кхоалагIа абзац иштта хилча бакъахьа хургьа аьнна: **«Предприятей, учрежденей, организацей пачхьалкхени общественнии балха хьалъесхьорча дешаех йола решенеш тIа [illegible] пачхьалкхен Iаьдален управлени органаша тераал. Ду къахьегама коллективашта хетараш цар тела предложенеши»**. Иштта предложени йир цо, тIъесталагIча статья шоллагIа абзац укх тайпара язъе аьнна а: **«Собранешта юкъерча юкъа къахьегама коллективий полномочеш кхоачашъю болхлой собранешна с къахьегаме коллективий конференцешка хержаш йолча къахьегама коллективий советаша»**, вож деррига а текста юкъера дIа а доаккхаш.

Нальгиева Лидас, 3-ча конвейерера хIамаш тегачо предложенеш йир нийсалгIча статья ворхIагIа абзац «Къахьегама коллективе бокъо я ь взыскании дIаяккха» яхача дешаш тIа **«бокъо я общественни воздействие мераш хьадал хьалха дIаякха»** аьнна тIатоха.

Аушева Мотас, бархIагIача конвейера хIамаш тегачо предложени йир кхойттлагIча статья кхоалагIа абзац укх редакцех язъе аьнна. **«Уж балхахой балхаш тIа хьелабе къахьегама коллективашта хетараш терал а дий».**

Исмаилова Лида, кадрай отдела инспектора предложени йир, ткъесталагIча статья шоллагIа абзац укх редакцех язъе аьнна: **«Собранешта юкъерча юкъаяцца къахьегама коллективий полномочеш къахьегама коллективий советашта тIаехийла»**.

Цурова Тамарас, закройщица предложени йир ялхайтталагIча статьяна **«ХьалхагIа даь хинна коллективни договора болхлой къахьегама хьалаш тоадарах йола пункташ кхоачаш ца яьча администрацеи предприятени а езаш йола наказани къоастайойла»** аьнна йола пункт.

Кациев Уматтире, слесарь-ремонтировщика предложени йир пхийтталагIча статья кхоалагIа абзац йоалуча иштта язде аьнна: **«ТIехьожам лоаттабу средствах пайда ишшта ийбу хьожаш»** яхача дешай метта **«коллективни договор дувцаш ладугIа предприяте, учреждене, организаце администраце средствах пайда эцара хьалъесхьорча хоамагa»**, дIахо додар текста тIа долча тайпара.

Проект ювцаш латташ къамаьлаш дир 39 саго, цар елар проектах лаьца 18 предложени, хIаьта Къахьегама коллективаех долча Закона проект къоабал а йир.

М. АУШЕВА,
Назрановски трикотажни фабрика профкома [illegible].

ПАРТИЙНИ ВАХАР

Коммунисташ оарцагIбаьлча

Цехе дIачуваьлча йоккхача шинна а помещене дехьен сехьен йоккхий газови пишкаш я. Царна чура хьвара бетт ала. Пишкашка укха цIийенна аьшкаш бIаргагу. Механически боккхача моарзагIаца кхухь уж. Цига массеxк тонн хулаш йола электрически жIов етташ поковкашя штамповкашн ю царех. Газови цIии жIовнаша ду таташи цIаккха совцац цехе. Лерге а ваха йист ца хилча, аьнна дош дIахазац сага цехе.

ЦIийденнача аьшнех хIамаш еча болхлой юкъа тIара Iолет хьоцара тIадамаш. Аьшнаш станокаш тIа дIанийсъеш, царех аь поковкаши штамповкаши тIера Iойохаш кадай лел болхлой станокаштен пишкаштен юхе. Цига мехъа хила йиш яц. Хьинери денали доаца нах довш яц цар. аьшкпхьарий професси.

Иштта я Октябрьски революце орден лелаеча «Красный молот» завода кузнечно-прессови цех. Цу предприяте эггара халагIа, бIайхагIа болх ба цига бер. Бакъда, из иштта дале а, яхье хьалхалаттарех йолаш хьайоагIа цеха коллектив. Из духхьал укх шера, укх пятилетке хинка а Iац, кхы а хьалхагIа дена хьадоагIаш да. Цеха болхлоша ханал хьалха чакхъяьккхар иттлагIа пятилетка а цул хьалха дIаяхар а.

Цу тайпара шоаш дIадоладьвр кхы лаьгI ца долийташ дIахо хьош ба уж шоай къахьегам хIана а. Коммунисташа цеха начальника Фролов Анатолий Ивановича, воккхагIволча мастера Шкробот Ярослав Федоровича, мастера, партбюро секретара Магид Яков Моисеевича беррига парте членаши комсомольпаши оарцагIбаьха вIаштIехьбаьккхаб цехера къахьегам, производственни дисциплина. Цеха болхлошта юкъе политически кхетама болх бу, дIайовзийт парте чурех аралхьарех политика. Белгалдаьнна лакхденнад болхлой хьунар КПСС Центральни Комитета ноябрьски (1982 ш.) Пленум хиннача тIехьагIа. ЧIоагIа тоь а еннай цехера къахьегама дисциплина.

Производстве керттерча участкашка коммунисташ ба. Цар хадданза лакхбу шоай парча наьха политически сакхетам, балха тIа дикагIа кхаргIола формаш лехара уйла тIаерзаю. Цу цехе хьахилар заводе меттел СССР мехкдаьтта промышленноста машинаш еча промышленносте а эггара хьалхара бригади подряда сквозной форма. Из опыт шерра дIайоаржайир министерстве.

Коммунист Вербицкий Виктор Андреевич керте латтача аьшкпхьарий бригаде хьахилар из инициатива. Бригадерча Карпцов Александра, Везулов Николайс, Шахтирин Алексея, кхычар шоай бригадир керте а латташ, уйла йир къахьегама овсарле лакхъяра, балха тIанах дукхагIа пайда эцара, хьалехар, керда торонаш. Шин сменагIа болх бергболаш йийхар цар шоай йоккха йоаца бригада. ХIаьта цехе дийнаь-бус шин сменагIа мара болх бац. Цо торо хилийтар сменаш хувцалуш йола хе лехьа ца йоаийта. Смена чакхъяьккха дIаболхараша тIехьа тIабоагIараша кIийле кийчъю цар цу сахьате болх дIаболабергболаш. Из дацар сменашка бIарчча бригадеш хувцалуш. ХIанз къахьегама сквозной форма цу цехе меттел заводе а министерстве а яьржай. Коммуниста Вербицке кулгалдеча бригадана министерства дикагIйола бригада яха цIи елар. ХIаьта из тIе къахьегама ветеран ва, 25 шу гаргга ха я цо цу цхьан цехе болх бу. ЦаI мара йоазув дац цун къахьегама книжке тIа. Дуккхача шераша лаьвере болх барази партийни а общественни а вахара юкъе даакъа доалаш хиларахи Къахьегама ЦIеча Байрахха орден еннай цунна. Из кIеслагIчен иттлагIчен пятилеткай ударник ва. Вербицкий къоначи болхлой хьехамча ва.

Цехе кIезига бац из санна бола коммунисташ. Масала, 30 шу совгIа ха я цу цхьан цехе Наиев Владимир Максимович болх беш вола. Из а ва Къахьегама ЦIеча Байракха орден еина, къоначи болхлой хьехамча. Цун къахьегама книжка тIа а даь цаI мара йоазув.

Доккхий декхараш тIаийца къахьег укх шера цеха коллективо, уж толаме кхоачаш а ду. Пятилетка дIадахача шин шер хинначул дикагIа да толамаш. Бъь бетта задании апрела хьалхарча денаде кхоачашъяь ЦхьоалагIча майна налхьбьехар цеха болхлой. ХIаьта Коталов Денна пхи бетта задани кхоачашъянкъаенай цеха коллектив. Сийлахь - воккха Ленин ваь 113 шу дуза дя цо белгалдаьккхар плана совгIа 40 эзар сома мах бола нормативно-цIена продукци яра а хецаш.

Укх шера яьржача социалистически яхье хьалха латташ хьайоагIа Антоновский Вячеслав Сергеевича, Кинособ Александр Николаевича, Ерохин Григорий Васильевича, кхычар кулгалдеш йола аьшкпхьарий, газорезчикий, штамповщикий бригадаш.

Цу яхье хьалхарча мутIаре ба коммунисташ аьшкпхьараш Напиев Владимир Максимович, Муртазов Хьамид Абдурахманович, крановщица Демиденко Валентина Викторовна. Царгара хьоахам а эцаш иштта дика къалъег аьшкпхьараша Черноуб Николай Карпович, Карпцов Александр Григорьевича, прессовщица Никитина Евдокия Тимофеевнас.

Ю. ТЕГАЛОВ.

ПРОМЫСЛАШЦА ШИЙ ВАХАР ДИЙЗАР

Мехкдаьтта вышка Сайд-Эмина эггара хьалха бIаргайра 25 шу хьалха. Везаш а цецвалар а дар эIамигача сага юхь тIа. Тамаш йоре цо, наьха лоIамагIа лаьттан кIалхара мехкдаьтта кIеж тохаш хиларах Бетиров Сайд-Эмина чIоагIа безам бар цу наха тара хила, цар санна «Iаьржа дошув» доахача балха ваха, вашха мехкдаьттахо хила.

БетировгIар баьхача юрта таьна йоаццаш яр мехкдаьтта вышкаш, мехкдаьтта хьалъвза началкаш. Уйхала хIара Iуйрийна балха яьуаха никага бIарг лоихаш, царна шийна могар даь новкъостал де гIерта эIамсаг ца зувш висанзар. Гуш дар мехкдаьттахочун болх цунна безабеннилга...

Дукха юкъ ялале специалка тIа а йийха Сайд-Эминах а хилар мехкдаьтта оператора гIонча. Атта дацар хьалхарча юхьигах, хIана аьлча дукха дар ца ховраш, ца довзараш. ХьалхагIа оператораша боах миштта бу ер бIарахьежаш санна дацар гIулакх хIанэ. Кхьметтел чоалханерча механизмай, оатхалий цIераш йовза а атта дацар. Цхьабакъда, ха дIа мел йода шийн балхах дикагIа кхеташ хьаоагIар хIама хара тIакхувш вола Сайд-Эмин. ХIаьта из зувш а цунга бIарг лоихаш а ца хоар дIахьехаш а массаза а уллув къахьегаш вар тешаме новкъост - хьехамча Корниенко Павел Иванович. Цо дукха къахьийгар Бетиров хьаза оператор хинна дIаотталца йолча хана. ХIара дийнахьа яхар саина хьалха доахар Павел Ивановича Сайд-Эмина, нагахьа санна мехкдаьтта цхьа началка болх ца беш соце. Даьхенга итташ топнаш мехкдаьтта дIа ца кхоачаш дуссаргдоага. Цудухьа дукха чоалхане йоаца оатхал еха моттиг нийслой начална болх ца беш сеца латтаргйолга кхетадора Бетирова.

— МоллагIа лоадам боаца оатхал еха тоае езаш моттиг нийсъелча хьай низаца из кхоачамбоецар дIадаккха хьажа веза хьо. Цхьабакъда, чоалхане хIама нийслой аварийни бригада хьехеа ела тьеш а ца беш — аьле хьалхадоаккхар Павел Ивановича къонача оператора.

Iуйрийне воалара Бетиров шие бIарг локхача началкашка хьожаш, даьтта хьокхаш кулг тоха. Аттачарех бац оператора болх, сменагIа бе безаш ба из, цхьабакъда, ше хержа говзал дукха езаш волча Сайд-Эмина кIаьдвалар фуд хацар. Цулукьа толамаш а доахар. Цун хьаьнала къахьегам белгалбаьн болабелар боккхагIбараш, дуккхача шерашка болх барах йоккха опыт йола говзанчаш.

Дукха шераш дIадахад цу хана дена. бIарчча 25 шу. ХIаьта Сайд-Эмин массаза а саина цхьан промысле, ший балха моттиге операторалла къахьегаш ва. Цо болх беча «Старогрознефть» мехкдаьттен гази йоахача управлене номер 4 йолча мехкдаьтта довхача цехе дукха ба Бетирова учениках а хинна, хIанз бизза мехкдаьттахой а болаш болх беш боле нах. Царех ба операторш Даниев Мамед, Осколов Александр. Татиров Сайпи Шийдаь никъ херикаб цун вoIo IийсаиI а. Дас а вoIo а цхьан промысле. цхьан бригаде къахьег хIанз. Уж шаккхе а коммунисташ ба. ХIаьта цар болх беча бригада бетта план дикка тIехкхоачаш ца еш ха дагаргIаи промысле.

1981 шера хоза кхаъ кхаьчар управлене коллективага. СССР Лаьмхеьарча Совета Президиума Указах Бетиров Сайд-Эмина, цун хьаьнала къахьегам белгал а боаккхаш, вай Даьхен эггара дезагIа дола совгIат — Ленина орден елар.

— Цу совгIато со декхарийла ву кхы а дикагIа къахьега, хIаьта аз лоархI тха ерригача бригада къахьегам цунна белгалбаьккха хилар, — йоах Сайд-Эмина. Бетиров иштта ва «Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни мехкдаьттахо» яха сийдола цIи лелаеш.

Уллув болх беча новкъосташта хьалхашка, цIагIарчарна хьалхашка цIийвала ца везаш. шийх дог кхоардадергдоацаш къахьегар — советски сага лоархIамегIарча декхарех цаI да — йоах Бетиров Сайд-Эмина.

М. ГАДАЕВ.

БОЛХЛОЙ ДАГАБУВЛ

Къахьегама коллективехи предприятешта, учреждешта, организацешта доал дечара цар лоархIам лакхбарахи долча СССР Закона проект кепайоазов тIа араяоаллашетъа дIаболабир Ахриев ГIапура цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» яхача завода производственни коллективашка хургйолча юкъарча собранешта кийчо яра тIаберзабаь бола болх. Чакхъьяр цехашка, участкашка, службашка партийни, профсоюзни, комсомольски активай семинараш. Агитаторашеи политинформаторашеи 100 совгIа беседа, выступлени лъй вах болх беш болча тIа а ухаш.

Къахьегама коллективех долча СССР Закона проектах йола беседаш еча хьинаре даакъа лаьцар № 43 йолча цеха начальника ВЛКСМ XIX съезда делегата Торшев Бахьаудина, инструментальни участка слесарий бригадира Могушков Бек-Хана, механически цеха мастера Могушкова Iайшета, гIишлошъяра-отделочни балхий цеха токаря КПСС Нохч-ГIалгIай обкома члена Сагов Йоакъапа, дуккхача кхыбараша.

СССР Закона проект ювцаш къамаьлаш дир 98 саго.

Машинашъераша массане а къоабалйир Закона проект, шоай замечанеши шоашта хетараши дийцар. Иштта, гIишлошъяра-отделочни машиний цеха слесара Хаканиев Абукара могадир проекта бархIалагIча статьяна «финансови ресурсаш» яхача дешаел тIехьагIа укх тайпара йола пункт тIатоха: **«Къахьегама коллектива бокъо я яра яра бехке волча саго лаьча зен даакъа а дерригазе метта а оттадеш бехк барa хьалъесхьара предложени е»**.

Нийслуш я ший декхараш эсала кхоачашдарах, балха тIа ледара хиларах моллагIча предприятера дIаваьнна сиг кхыча коллективе кхы а дикагIа болча балха волаш. Цудухьа собране къамаьл дьача вIашагIъехкача цеха бригадира Нохч-ГIалгIай АССР Лаьмхехьарча Совета депутата, СССР профсоюзий XVII съезда делегата Султыгова Насапхана предложени елар проекта нийслагIа йолча статьяна укх тайпара хIама тIатоха аьнна. **«Ший декхараш эсала кхоачашдарах дIаваьнна сиг, кхыча моттиге ше хьалха беш хинначул эсалагIа болча балха мара дIа ма воалла»**.

Социалистически яхь вIаштIехьъяккхара йолча инженера Мальсагова Нунуе предложени йир проекта шийтталагIча статьяна укх тайпара дешаш тIатоха аьнна: **«Предприятей, организацей, учреждений къахьегама коллективашка даим тIехьожам лоаттаболба тIанйдеш дола социалистически декхараш кхоачам миштта ду хьожаш»**.

Завода инструментальни участка комсомольско-нагирхой бригада бригадира Инарниев Мустафас могадир кхойттлагIча статья йиъалгIа абзац чаяхъьнча **«къахьегама коллективаш декхарийла я нагирхошта знанеш Iомара, шоай квалификаци лакхъяра ма хулле тIо дехна дешаш тIатохилга»**.

Б. БЕКМУРЗИЕВ,
Ахриев ГIапура цIерагIча «Электроинструмент» завода профсоюзни комитета председатель.

МОСКВА. Пищевикий къахьегама овсарле цхьан ахазен — шоазa лакхлу кIолд яккхара керда механизированни лини балха юкъейоалаяр бахьан долаш. Агрегат кийчъяьй шурий промышленноста Ерригсоюзни Iилматохкама институте.

Института Iилманхоша кхачан машиностроене Ерригсоюзни Iилма - тохкамен экспериментально - конструкторски института специалисташа цхьана тIеххьара кийчъяьча разработкашта юкъе я цхьан сахьата 2,5 тонн шурийна ультрафильтраци еш йола установка.

Института коллективана коралдий деминерализаци моро мистдарен новкъосталца отход йоацаш бийдалах пайда эцара способаш, производствана юкъейоаладьй юртбоахама хьайбай молодняк хьалкхеяра дIаухийтача цIенача шурий заменителаш.

СУРТА ТIА: иштта я «мембрана» — шурийна обработка еча кердача установка фильтрующи элемент. Цуина монтаж еш ва эIамагIвола Iилман болхло С. М. Элленгори.

В. СОЗИНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКС: ОПЫТИ ПРОБЛЕМАШИ

АГРАРНИ СЕКТОР ТАХАНИ КХОАНЕИ

АПН корреспондента Вершинине Зиний хаттараш тела жоп тел В. И. Ленина цIерагIча юртбоахама Iилмай Ерригсоюзни академе член-корреспондента Тютюнников Анатоле.

— Мел лоархIам болаш я аграрни сектор мехка экономике?

— Советски пачхьалкхен экономикера аграрни сектора лоархIам Iалаьмате боккха ба. Цо лоаттаю шийн продукци. башха совгIа-эшашагIа доацаш халкъа боахама 60 даькъана, ший балха эшараш хьанхухь 80 даькъагара.

Агропромышленни комплекса (АПК), юрта боахамца дувзаденнача доакъоех оаха салача бесса, чулоагIа хIанэ мехка производства керттерча средствай кхоалагIа даакъа совгIи беррига-ча материальни производства сферерча нахах дукха хIама ца эшшаш вхаш. АПК ду 46 процент гаргга тIаккхета продукт.

ТIеххьарча 25 шера юртбоахама производство шерашера дегIаахара темпаш юкъера лаьрхIача, 3,4 процент хул вай. ХIаьта эггара кертердар да уж баха нах дегIаахара темпаел тIех хилари хIанэ а йолен. Из бахьан долаш 1951 шера дена кхачан продукташ юкъга шоазa лакхденнад мехка. ХIаьта керттерча продуктай пачхьалкхен розничи мехаш тIеххьарча 20 шера практически хувцаденнадац, цо йиш хилийтаб бахача наьха дерригача тIоаний кхачан рационна дикал лоархIам болаш тоe. 1985 шера дена лакх ма спиайий советски наьха реальни доходаш шоаза совгIа.

Эггара хьалхарча даькъе халкъа вахара хьал тоадалар бахьан долаш да кхачан продуктай дикал лакхъелга чIоагIагIа дIадехаш хилар. Из процесс иштта хила йоагIаш а прогрессивни а я. СССР Кхачан программа тIаерзаяь я керттерча даькъе биологически продуктий, къаьстта хьайбай ярий. производствои баха нах царца Iалашбелгеи сихха дегIадоаладара. ФАО (производства дешашта йола дунен халкъашта юкъера организаци) даннеех, СССР вахача хIара саго дийнахьа бусн 3443 килорех пайда эц. США — 3539. Амма юача хIамай структуре дикка удельни доваз лоац США хьайбай продукташа, кайнига — баьцовгIаш лелайра продукташа. Хьайбай продуктивность лакхъяр ца да советски наха буача кхачан структура дIахо тоаяра дувзаденна дола керттера а хьалхарча аргIан а декхар. ХIаьта кхоачашду из, Кхачан программе тIа белгалдаьча бесса, ерригa юртбоахама производство цхьатарра лакхъе, агропромышленни комплекса ерригача звеньяшка взаимодействие яйта, юртарча вахара социально-бытови хьалаш дIахо тоаде лаьрхIа гIулакхаш цхьан комплексе чакх а доахаш.

— Iилман тохкамаш дегIаахара стимулированни еш а юртбоахама продуктий производстве Iилман тоаламаш чухьхьара а тIадерзадаь дола дукха гIулакхаш чакхдаха лаьрхIад СССР Кхачан программа тIа. Хьада малегIа гIулакхаш да цу тIа де лаьрхIараш?

— Оттаьй массехк целеш. комплексни программа, белгалбаьй цар исполнителаш, хьалхашка оттадаьд хьадда дола декхараш. Ца тайпарча программех цаI я, масала, «Хьайбаш лелайра продуце производство промышленни кIийлен тIа соьвъиккар» оалаш яр. Цу тIа белгал ма даккхара, Iилманхой болх беш ба, масала, хьайбайи оапхазарий керда тайпаш доладара. ЛаьрхIа да хьайбаш леладара продуце производстве 17 керда технологически процесс оттае, царех ворхI колхозийн совхозийн практикана юкъейоалае лаьрхIад 1985 шу хьатIакхоачаш.

Шурийна леладеча доахана юкъе хьаду 3,8—4,2 процент хьоаналин 3,3—3,4 процент белокн а йоаллаш йолча шурий 5 эзар а кхы дукхагIа а килиграмм телача доахана Iул. ХIаьта кердача технологех шурий фермашка пайда ийбаро йиш хулийтаргья шурий центнерага дIадола доакъар 0,8 центнер доакъара единицашка кхоачадеш лохде (дIаякхача пятилетке мехка пачхьалкхен боахалашка юкъера лаьрхIача 1,4 центнер хиннача). Оттаьча технологеша йиш хулийтаргья чуоттадаь кхоабаш долча хьайба дозал цун 15—16 бутт баьнача хана 550—600 килограммага кхоачаде.

Доакъара база дегIайоалаярен чIоагIаярен программа тIа лаьрхIа да кердача лакха хьувкъам болча доакъара культураи производства, переработка, кийчдара, дIаоттадаь лоаттадара прогрессиви, комплексно - механизировани процессаш шерра юкъехкуале.

Доккхий хувцамаш де лаьрхIад аграрни сектора кхыча доаньошка а.

— Iа белгалдаьккхача бесса, вай мехка характерни дола хIала да юртбоахама продуце производства дегIаахара темпаш бахи нах бебара темпаел лакхагIа хилар. Юрта хургйийтеш из тенденци гаргарча шерашка а?

— Пхийтта шера 41 процент тIаккхийттай вай мехка цхьан сага лоархIаш юаш йола дулха продукташ, шурен шурий продукташа — 25 процент, фуаш — шоазa. ЛаьрхIа да 1990 шу хьатIакхоачаш сага еих дуаш дола дулх 70 килограммага кхоачаде (тIаккхет 22,8 процент). шурен цунах яьха продукташи 330—340 килограммага (тIаккхет 12 процент). Баха нах хIана йолаш йолча прогнозех, бIаьшере чаккйоалаш башха совгIа эшацагIа доацаш 11 процент тIаккхетаргба, 300 миллионага а кхоачаш. Цу тайпара кхачан продуктай производство сихагIа дегIаахара тенденци юсаргьа.

Шеко яц, атта хургдац белгалдаьча хьокхамашка кхача. Юрта боахама цкъа вIаяни аь Iергдац гаргарча шерашка чоалхане IаламаклIиматически хьалаш. Вай мехка юртбоахама территоре биологически потенциальни торонаш лохагIа я ВIаштIехкийттача Штаташкарчул 2,4-зза, Францечул — 2,25-зза. Германе Федеративни республикерчул — 1,7-зза. Англечул — цхьан ахаззен. Вайга кхоачача клатах — вай кхеeш йолча культурех кертерчех — дийь даакъа лича кхо даакъа гаргга дар чухуль вай каст-каст йокъал уттача районашкара. США духхьал 1 процент мара лая хьатта леладара кхеримечча зонера оаха латташ.

Лоацца аьлча, вай мехка хIанэ укх сахьате моллагIча юртбоахама продукта производствага дIабода къахьегами средствашн юкъера лаьрхIача кхозза — пхезза дукхагIа я ард вай. ВIаштIехкийттача Штаташкарчул (кIига долар кхозза совгIа). Уж затраташ кIезигъе а цунца цхьан юртбоахама производства эффективность лакхъе а гIо деpгда Кхачан программа.

(АПН).

ЙИЛЛАЧА ХАНА ХИЛИЙТА ПОСТАВКАШ

1983 шера хьалхарча бинь бетта программа ханал хьалха кхоачашъярах рапорт делар Нохч-ГӀалгӀайчен индустре болхлоша. ПланагӀа льрхӀачул совгӀа маьхала кхиикар 9 миллион сом маьха тайп-тайпара продукци. Толаме кхоачашъьй къахьегама овсарле лакхъярен кхыча технико-экономически хьокхамийн план а.

Производства эффективность лакхъяра тӀадерзадь деча балхех лоархӀамегӀарех да ерригача номенклатурагӀа йола продукци арахецара план кхоачашъяр. Из кхоачашданза дартдоаца закон а хинна дӀаяттад республикерча дукхача производственни коллективашта. НоменклатурагӀа продукци арахецаро вӀаштӀехьдоалийт халкъа боахам а бахаш бола нах а эшаш долча товарашца Ӏалашбе.

КПСС XXVI съезда решенеша хьалхашка оттадаь декхар да предприятей, Ӏалашон органий, транспортни кхычен организацей производственни взаимоотношеней прогрессивни формаши методаши дегӀанкхувлийта, потребителий заказашкен дукхача хана долча договорашкен хьежжа поставкаш ярен продукци дӀа-юха кхахьарен йола планови заданеши тӀайийца декхараши шийн ханнахьен лакха дикал йолаши кхоачашдара хьакъехьара царна юкъера материальни бехктохкем айбелга.

Укх деношка КПСС Центральни Комитето, СССР Министрий Совето тӀайийца сопам тӀаберзабь ба продукцена поставкаш яра дола договорни декхараш дизза кхоачашдайтара, цу даькъера министерствай, ведомствай, предприятей бехктокхам айбара. Практически цу лоархӀамеча документа тӀа яташ дар кхоачашде вӀаштӀехьдаргда, КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенеша дӀадехаш ма хиллара, паччахьалкхени плановни дисциплина чӀоагӀйой, керттерча производственни фондех, материальни къахьегамен ресурсех ма могга дикагӀа пайда ийбой, боахама доалдара йола методаш толамен сихагӀон юкъехкувле.

Поставкаш яра план кхоачашъелга хӀара коллективана дола закон а хинна дӀаотта деза, цо беча балха мах барак болхлошта премеш ялара йола керттера условеши хила еза поставкаш яра заданни кхоачашъяр. Ерригача номенклатурагӀа йолча продукцена поставкаш яра дола договораш кхоачашдара бехктохкаме ба предприятей кулгалхойи специалисташи.

Республикерча дукхача производственни коллективашка кӀезига опыт Ӏовльяп даьча договорашка хьежжа тӀайийца декхараш кхоачашдара даькъе.

Поставкаш яра йола заданеших тӀайийца декхараши тӀехь дӀальрхӀача продукци маьхала яйнхара 1983 шера бинь бетта план толаме кхоачашъьй «Оргтехника» производственни объединене «Электроприбор», «Пишемаш», медицински инструментий, «Союзавтоматстром» ВНПО опытно-экспериментальни заводий, кхы дукхачар коллективаша.

Цу предприятей балха опыто хьахьокх кхыча коллективай а иштта болх бе вна кхоачаргхилар. Цхьабакъда, цхьайолча предприятей кулгалхошен специалисташен дизза кхоачашдац потребителий заказаш, шоай смежникашта дӀа ца йохьийташ йитай дукха продукци.

Цо хьахьокх хьалха дӀахьача хана санна договорни дисциплинана е йоагӀача бесса йоахо ца еш хилар, из нийса лелаяйтара лоаттабеш бола тӀахьожам мела хилаш.

«Чечингушстройматериалы» производственни объединене 1983 шера 4 бетта продукци маьхала яинхара плана

Экономически обзор

103 процент кхоачашъьй. Даьха толамаш во дац, цхьабакъда, цу объединене предприятеша кхоачашъьяц етта кирпичаш арахецара план, ара ца хецаш йисар шин миллион кирпичаш, иззал из дӀахкачанзар гӀишлош хьалъеча организацешка. Из бахьан долаш нах чубаха цӀенош, школаш, деша даха ха йоацача берий, кхыйола соцкультбыта учрежденеш хьалъяра программа кхоачашъеча кӀезига талонаш яийсъяланзар гӀишлонхой балха тӀа.

Потребителий дукха декхар тӀадисар Назрановски трикотажни фабрикана, дӀабахача бинь бетта цун коллективо торговле дӀа ца дохьийташ дитар 175 эзар чухьнахьа дувхаду пазата баракъа. Ний торговлена лоаттадара план кхоачашъянзар йий доакхава завода коллективо а. Уж санна дола масалаш кхы дукха а доаладе йиш я.

ХӀанзалца юкъера дӀалаланза гӀулакх да во продукци арахецилга. хьалхарча даькъе из доагӀаш да моттигерча промышленноста министерства предприятешта, кога гӀирс беча фабрикана, Назрановски трикотажни фабрикана, маькх еча заводашта. Из бахьан долаш кӀезига моттигаш йийслац кога гӀирс, швейни трикотажни изделеш базашка, тхьай прилавкашка дӀа ца йолхаш ядаш. Цу гӀулакхо кӀезига зе дац вай экономикана.

Назрановски трикотажни фабрике хьалха дӀахьача хана паччахьалкхен дикала Знак енна хинни дола шин тайпара чухьнахьа дувхаду пазата баракъаш 1982 шера цхьоалагӀча категорех арахеца доладелар.

Моттигерча промышленноста министерства предприятешка ерригa арахецача продукцех духхьал 2.7 процент мара яц паччахьалкхен дикала Знак ялара аттестаци е йиш йолаш.

ХӀаьта 1981 шера лакхерча категорех арахецаш хинна швейни изделеш 18,5 процент хиннале 1982 шера 12,3 процент мара хилаза, кӀувсаш 2,9 процент хиннале 1,2 процент мара хилазар, художественни роспись 4.8 процентагара 3.8 процентага кхоачаш лохъелар, слочни ловзаргаш 15,8 процентагара 11.7 процентага кхоачаш лохделар.

Грозненски кога гӀирс беча фабрике арахеца оттабаьр цхьоалагӀча категорех кога гӀирс бале а. цу фабрика коллективо шерагара шерага арахецаш бола кога гӀирс брак йолаш ба.

1982 шера стандарташтеи измерительни техниканеи паччахьалкхеп тӀахьожам лоаттабара йолча Нохч-ГӀалгӀай лабораторей товарий дикала йолча госинспекце управленеи Грозненски кога гӀирс беча фабрике санхеташ а долаш арахийцеча 36.5 эзар пар кога гӀирса е 166.7 эзар сом мах болчоа 47-зза предписани яьй ара ца хецийташ цоцабеш.

1982 шера Грозненски кога гӀирс беча фабрикера дӀабахьийта хинна кога гӀирс брак ярах юхабайтар: «Рособувьторг» яхача Волгоградерча торгови базера 1.8 эзар. товарни экспертиза Челябински бюрос 1.1 эзар пар. «Росообувьторг» яхача Саратовски база 366 пар сабои 2300 пар цӀагӀа тӀаювхаю туфлеши. 5620 пар цӀагӀа тӀаювхаю маьчеши. Иштта кога гӀирс юхабайтар Пермски. Ставропольски, Ярославски, Кировски, кхыча торгови базаша, экспертизай товарни бюроша.

Назрановски трикотажни фабрике брак дир 98,8 эзар сома маькха дола чухьнахьа дувхаду пазата баракъаш.

Дукха моттигаш нийсъенйий Нохч-ГӀалгӀай АССР кхачан промышленноста министерства маькх еча заводашка во маькхабулочни изделеш арахецаш.

Кепа а техa арабаьннаб «1983 — 1985 шерашка халкъа эшача товарашца бахаш бола нах Ӏалашбелга тоалара кхы тӀа а де дезарех» бола КПСС ЦК-и СССР Министрий Советеи сопам.

Сопам тӀа белгалдаькхад, халкъа эшаш дола товараш тӀа-тӀа дукхагӀа арахецаш дале а, царех дукхадараш наха ма хетта ца хилар.

Республикерча промышленни предприятей коллективаша халкъа эша товараш арахецара 1983 шера бинь бетта план 104 процент кхоачашъьй. ДӀадахача шера укх хана хиннарел уж товараш ялх процент дукхагӀа арахец.

Халкъа эша товараш арахецара бинь бетта план толаме кхоачашъьй «Оргтехника» яхача Грозненски производственни объединене, «Промавтоматика» НПО опытни завода, «Пишемаш», «Трансмаш» яхача заводий, Гудермесски медицински инструментий завода, «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни завода, швейни производственни объединене, кхыча предприятей коллективаша.

Цхьабакъда, халкъа эшаш дола товараш арахецара даькъе доникий декхараш тӀадисар электромеханически завода, Назрановски трикотажни фабрика, Грозненски экспериментально - механически завода, цементни завода, кхыча предприятей коллективашта.

Халкъа эша товараш дукхагӀа арахецилга, цар ассортимент шоръелга, уж дикагӀа хулийтилга советски наькха вахара хьалаш тоадара долча декхарех керттерчарех цаӀ да. хӀаьта кулгалхой, специалистий, производственни коллективай сийлен декхар да халкъа эша товараш арахецара планаш йиза кхоачашъелга, цар дикал лакхъелга.

Цудухьа, Ӏалаьмате чӀоагӀа эшаш хӀама да коллективай лоархӀам айбар, бригадашка, участкашка, цехашка эшаш дола балхаш дар.

1983 шера бинь бетта итоганца хьахьокхачох поставкаш яра договорни декхараш кхоачашдара, арахеца продукци дукхагӀеи дикагӀеи хилийтара хӀавачул тӀехьагӀа де дезараш дукха да.

Социалистически яхьа итогаш а еш, котбаьннараш та карара кара тела цӀе байракхаш хьожаеча хана керттера хьокхам лархӀа безаш да потребителий деррига заказаш дизза кхоачашдар.

ЦхьайтталагӀча пятилетка кхоалагӀча шера къаьстта дика къахьегаш шоаш тӀайийца декхараш тӀехкхоачашдеши бола болхлой дукха ба Нохч - ГӀалгӀай текстильно-галантерейни производственни объединене.

Къаьстта дика къа а хьегаш, уж толамаш доахача дизза даакъа лаьцад трикотажникаша Тазуркаева Лизас, Бунхаева Берланта, Бакаева Таисас, трикотажни участка начальника Алаудинова Дагмана, кхычар.

ХӀаьта бинь бетта планал совгӀа объединене маькхала лаьккхай бӀаь эзар сома маькха продукци, арахийцай 249 эзар сом мах бола продукци.

СУРТА ТӀА: (аьрдехьара аьттехьа) Л. Тазуркаева. Б. Бунхаева, Т. Бакаева, участка начальник Д. Алаудинова.

И. ПЛИЕВА сурт.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Дунен халкъашта юкъера заметкаш

Франци — ши шу даьнначул тӀехьагӀа

Ши шу доалаш латт президента Ф. Миттерани из хьаллоацача аьрдехьарча дукхагӀа барашеи доал ду.

Аьрдехьарча низаша кулгал а деш мехко хьабенача наькъа анализ еш. дӀахо из дегӀабара прогнозаш уттаеш йола публикацеш, выступленеш па тоъаш хӀама дац хӀанз Франце. Кхетадеш да, европейски санна, иштта бӀарччача дунен а политике белгалара даькъа лоацаш йолча цу паччахьалкхене хулаш йолча событешта доазол дехьа теркам тӀабохийташ хилар. Цхьацанахьа геттара къоабальеш, цхьацанахьа нийсса ах даькъе дог чӀехкадеш. Цунца дувзаденна дагадохийтарг-да вай, ши шу хьалхагӀа аьрдехьарча низаша Франце яьккхача коталонка официальни Вашингтон тур а даькка дукхьала нийна хилар. ХӀанзарча американски администрацерча эттара аьттехьарча консерваторашта вӀалла а «мегаш хиланзар» Сена бердаш тӀа социалистийи коммунистийи правительство хьахилар. ХӀанз а йицъланза я кердача французски Ӏаьдалий хьакъехьара вице - президента Дж. Буша шенвоапаш лелаьь демарша. доазол дехьа дийтта кхы тайпа пӀогӀарч а Парижа дукхала дӀахьийна финансови тӀом а.

Советски Союзе къоабалдеш тӀазi Франце аьрдехьарча правительства къахьегамхой вахар тоадара тӀадерзадь чакхдоаха гӀулакхаш, белгалдоах цхьадолча гӀуланкий — цхьайолча промышленни финансови группашта национализаци яра, масса мотте къахьегамхой алапе боарам лакхбара, хьабе болх ца хилара нъовсам лоаттабара чакхдоахача гӀуланкий. делалашта телача тайпайарча пособей боарамаш лакхдара, кхы дарий — прогрессивни маӀан. Цунца, цхьана аьрдехьара кулгалхой Франце Ӏаьдала нерте эттачул тӀехьагӀа лертӀа поедосылкаш хург ма йий аьнна хеташ ба Советски Союзе беркате цхьана леладу советско - французски гӀулакхаш дегӀадолалара, европейски разрядка даькъера Франце гӀулакхаш чӀоагӀдара.

Цхьабакъда. Парижа политико хана йоахалла хьагучаьккхаи керттера ши оагӀув — чурча гӀуланхашка реформай программа чакхъяинхара гӀулакха цӀакхха а хьадда хӀама ца хилар а арахьарча политически наькъа тӀа «атлантически тенденцеш чӀоагӀъялар а. Белгтала, укх тӀеххьарча бетташка хетаду, цхьадолча даькъе, масала, боахаме ерригача капиталистически системана юкъара йолча кризисни яленеша хьоальча цӀенхапиттарча экономически халонехи США, Японе, Парижаца доттагӀал долча кхыча мехкий оагӀорахьара французски экономикана беча низаки тоасабеннчул тӀехьагӀа мехка социалистически кулгалхоша «къахьегамхошта йолча политикана» меттел кастаста «къахьегамхой чотах йола политика» уттаю аьнна.

Событеша хьахьокх, Франце компарте, профсоюзий кулгалхоша, хӀаьта иштта социалистех болча дукхача бокхийча деятелаша кердача правительственни экономически программа критически мах беш хилар.

Францена шийна чухьа санна, иштта цун доазонел арахьа а кӀиръяь йовцаш я иштта вӀашдухьлечаш йоали Парижа хӀанзара арахьара политика. Цхьан оагӀорахьара, лакхе латта французски кулгалхой дукхача декларацеша бакъду мехка арахьарча политика нинъ тӀехь - тӀехьа боагӀараша цхьатарра чакхбоахилга, из традиционни «шийн мукъагӀа» хилар. Советски Союзапа цхьана гӀулакхаш леладара принципашта из тӀехьа хилар, цхьабакъда. воих оагӀорахьара, политически практика цу тайпарча декларацешца нагахьа юкъаш яц. ДагадохкарагӀа аьлча, укх тӀеххьарча хана аргалонаш хул официальни риторике а. Масала, хӀана кӀезига дувцар НАТО-с лерхӀарашта Франци мутӀахьа хиларах, «атлантически» солидарностах. Парижо шой ма могга хьаллоац юкъерча гаьналга йолхаш йола керда американски ядерни ракеташ Малхбузен Европе дӀаоттае лаьрхӀа, машара гӀуланха чӀоагӀа кхераме йола США-и НАТО-и планаш. Цу цхьан хана Франце политикага хьежжа йола реализм тӀазпа па а туташ. Парижо хьаллоац «советски тӀема совленах» йола американски харц аргумент (из а, дагадохкарагӀа аьлча, иштта дукха ха йоацаш а тӀехьа арахьарча политикан тӀемен хьакъехьа дийнараштa тӀерадлар да). Цу цхьан хана, шоай ракетий «юхакъуала» нна ба а яхаш. Францерча цхьабарашта цхьакха дош хетац женевски переговорашка английски французски ядерни потенциалаш лархӀаза ярг па хиларах йолча советски выводах. Цу тайпарча позицех лаьца Ю. В. Андропова дийцар «Шпигель» яхача журнала ше интервью луш: «...юхакъувлара бокъо Францен Англен хилар бакъдеш хилча тха хӀана хилийтац ужжамо дола юхакъувлара низаш хила бокъо — бокъона французийи английнчийи дараш миссел?». Франце къаман хьашташ дизза теркал а деш, лархӀара хьакъехьа законни хьттап оттаду вай. СССР территоренея цун яхоагӀонхоштен тӀаерзань латта средстваш дӀаяхара хьакъехьа а ца оттадеш.

Нийса хет сона премьер - министра Пьер Моруа «Бакъникъ» яхача книжка тӀара цун дешаш: машар хьабехара пайда бац, из хьабакха беза. Из хьалбанза баргбац. Москвас, хьалхагӀа а санна, европейски паррядкана шийна цхьана лард йоллаш хинна Париж тӀахьех ший низ цо юха а халкъий кхерамале чӀоагӀъяран ядерни катастрофа хилара кхерам кӀезигбаран тӀаберзабе. Халахете а, СССР-ан Франценеи юкъерча гӀулакхий механизмо укх тӀеххьарча хана массаза а бац болх советски наха хеттача тайпара: советски оагӀон бехкагӀа дац хӀанз политически диалог сед хьинаре йоацаш лелар, оагӀоний торговаш кӀезига яц торгово - экономически обмен дикка шеръяра.

Къаьстта боккам бу мехка махкьара йоахача антисоветски уйлаша. ГӀозагӀча тайпара даь хӀама, цхьанна а хӀаманца бакъде йиш йоацаш гӀулакхаш да мехкара СССР посольства а Францерча кхыча советски учрежденей а болхлой йоккха группа дӀаяхийта аьнна французски Ӏаьдалаша дь решени. Советски общественносто вай мехкий халкъашта цхьатарра хьашт а долаш шин оагӀоно цхьана леладеча гӀулакхашта букъъюкъе топ тохар санна лоархӀ из гӀулакх. ХӀанз Малхбузехьа доацараш кӀезига дувзац Французски Ӏаьдалаша пабезамца дийча цу хӀамах советски оагӀонна хетарий хьакъехьа. Цунна дуктӀаволакх Ю. В. Андропова укх заявлене: «Воай сабар дӀа а гойташ. воаш еза лоархӀача... советско - французски юкъмоттига шеррача хьашташка. Европе разрядна хилийтара хьашташка хьежжаш вай».

Н. РОДИН. (АПН).

ОТТАВА. Укхаза хиннай дами Канаде балача наьха бокъонаш лоралра йола дукхача наьха митинг. 2 эзар совгӀа кидейцаш «Тха безам ба тхоай кхела дай хила!», «Тхога юхакхачийта тха латташ!» яха лозунгаш бе я доахкаш гулбеннабар парламентски майда хьалъюзаш. Гулбеннарашта хьалхашка къамаьл деш индейски бачча Рой Фокса аьлар Канаде дани бахаш болча наха цӀакха а яьхадац шоай дай тӀабаьхача латтара шоай бокъонаш, шоай культура эшац шоашта, аьнна. ХӀанз уж нах шолагӀча сортагӀа бараш санна лоархӀ. Царна дукхьала Ӏаьдалаша лелаю дискриминационни политика бахьан долаш хьабе болх боацача, кьелта, лазарашца, тӀехь-тӀехьагӀа кӀезиг а луш дӀабаларга кхоачаш латт уж. Дукхача резервацешка хьабе болх боацарий боарам 90 процентага кхоач, хӀаьта вахара ха мехка юкъера лаьрхӀача йолчул 10 шу лоацагӀа я. «Оаха хьадех тхона иппарши тха бокъонаци хьаллацар», — аьлар Рой Фокса.

СУРТА ТӀА: Оттаве парламентски майдан тӀа хиннача манифестацена юкъе даькъа лоацаш хиниараш.

А. МИЛИКЯНА сурт. ТАСС фотохроника.

ДУНЕ ЦХЬАН КӀИРАГӀА

ХЬАЬКЪАЛЕИ ДИКА ГӀУЛАКХ ХЬАШТ ДОЛЕН ОАЗ

Москвера цӀаькха а дерригача дунеига йийкай хьаькъалеи дика гӀулакх хьашт долен оаз. Иштта белгалдаккха доагӀа КПСС ЦК Генеральни секретара воавкъоста Ю. В. Андропова Финлянде дукхача общественни организацей викалаша тийннача хеттарешта дениа жоапаш дерригача дунен тӀа шерра багадаха дувцаш хилар. Уж жопаш масса нахьа а лаьрхӀад хӀанзарча керттерча дешашта — машар лорабар. Доккха зе а деш герзаш Ӏоаделга, ядерни тӀом ца хилийтар — Советски Союзо бехктокхамеи хоадам боллаши леладеча гӀулакхашта дола керда къаьгга тешал санна. «СССР чӀоагӀа низо тӀабахийта машара тӀехьаьннай», аьзду «Хиндустан таймс» яхача лоархӀаш долча индийски газето.

Скандинавски мехкашка чӀоагӀ багадала дувцаш да Европа къулбаседех ядерни йоаца зона яра хьакъехьара Финлянде предложени Советски Союзо хьаллацар. цу тайпарча зонана юкъе чубоагӀаш хургболча Къулбаседен Европа мехка дукхьала ядерни гера довнкъарддац аьнна шийна декхар тӀаэца СССР кийча хилар.

Финлянде кепайоазон демократически служба из лаьрхӀад «шийн арахьарча политика машар безара нинъ Советски Союзо бакъбеш хилара дола» тешал санна. Цу регионa общественностон кепайоазонон къаьстта чӀоагӀа теркам тӀабахийтаб Къулбаседен Европа ядерни йоаца статус чӀоагӀъяра йовкъостал де тарлуш дола, цу тайпарча зонана юхерча шийн территорена доагӀача цхьадолча гӀулакхий, лоархӀаме долча гӀулакхий, хьакъехьара дош дувца СССР кийча хилара. Кхыметтел «Дейли телеграф» яха английски консервативни газета а Европе, цу даькъе цун Къулбаседе а ядерни гера лоацаш, цунах мукъа йолаш йола зонаш хьаярах долча деша советски кулгалхоша лаьца нинъ «Къулбаседа Европера халкъаш кхоачашде гӀертачунца нийслуш» хилар белгалдаккханза даьннадац.

Советски машара кишнатикай лоархӀам дукхагӀча хана ма могга лохбе гӀерташ хула малхбузен пропаганда а Советски Союзо оттаь предложенеш чӀоагӀа наькъ теркам тӀаозаш йолга белгалдаккханза яьннац. Иштта АП яхача американски агентства белгалдаьккхад Англен Францен ноагӀ - доагӀаш дола гераш чоте а эцаш, ядерни гера леладерий санна боезарядий а Европера ядерни потенциалаш цхьатарра хилийтара хьакъехьа барт барах йола предложени «Малхбузен дукхача мехкашка позитивни оагӀорахьара тӀейийна» хилар. «Вашингтон пост» яхача довзаш долча американски буржуазни газето цунца дувзаденна теркалдаьд Европерча ядерни герзашта доазув оттадара хьакъехьара советско - американски переговораш «хьалха яха гӀерташ» Советски Союз йолга.

«Тиедонантая» яхача финси газето теркам тӀабахийтаб Финляндера КПСС ЦК Генеральни секретарага дахьийтараш санна дола хаттараш шийта дахьийта йолча США президента Р. Рейгана уж жоп па луш дита хилара. Газета хетачох из дукха тамаш е езаш хӀама дац. «Р. Рейган, — аьзду цо, — тешаш ва ядерни герзах, хӀаьта Ю. В. Андропов — ядерни Ӏазапах адамле кӀалхарйоаккхаргйола хьаькъал котдаргхиларах».

МИЛИТАРИЗМА ПОЛИТИКА ХАРЦЪЯР

Герзаш Ӏоаделга сихдаран дунен халкъашта юкъера хьал ирдаран тӀаберзабь бола Рейгана администраце милитаристски, авантюристически нинъ чӀоагӀа харцахьа лоархӀаш бунц халкъаша, цу даькъе США а. Общественa фухет хьожаш тӀеххьара даьча хаттарий дакнеца хьахьокхачох 79 процент американцаш ерригача ядерни паччахьалкхенашта, цу даькъе Советски Союзи ВӀашагӀкхийтта Штаташи а йолаш, дукхача нах хӀалакбеш йолча средствай арсеналаш хьа па еш соцанра идея хьаллоацаш ба. Хьаьнъал доацаш герзаш Ӏоаделга соцадар хаьдда хьадехаш йолча петицешта кӀал кулгаш яздаьд миллионаш болча американцаша. Машарaн герзаш дӀададаран тӀехьара демонстрацеши митингаши чакхъяьннай США дукхача городашка. Цу тайпара жоп лу мутӀарерча американцаша хӀанзарча крестоносцаша лелаеча тӀема истере политикана.

Рейгановски администраце авантюристически империски уйлаш харцахьа хилар белгалдаьд укх деношка американски конгресса викалий палата конгрессо тӀайийнача «Ӏалаьмате сиха шиина а оагӀоно США-си СССР-ои ядерни герзаш тохкам бе йиш хургйолча тайпара хьа па деш, тохкамаш па деш, дӀадоаржа ца деш соцадайтара» тӀахьехаш йолча резолюце тӀа а.

США машар безарий низаша йоккха котало яьнна хилар хьахьокхаш тӀайийцай из резолюци. «Викалий палата цу ший гӀуланхаца, — аьнад резолюце цхьан совторо конгрессмена Эдвард Марке (Массачусетс яхача штатагарча демократа), — харцахьа лаьрхӀий Советски Союзацарча женевски переговорашкара президента Рейгана кӀавара позици. Из резолюци тӀазпаро хьакъекхар американски халкъ США а СССР а ядерни арсеналаш Ӏалаьмете сиха хьа па еш совцаейтара а дӀахо йодача хана уж дикна кӀелигъйтара а тӀехьа долга».

«Ядерни гераэ системашта тохкамаш дар, из хьадар, дӀадоаржадар соцадайтар дувья США-иен СССР-ан юкъе тохкамаш де йиш йола шинна а оагӀорахьара барт сиха бара» тӀехьа къамаьлащ дир хӀанзза Чикаго чакхъяьйнача США «католически епископий къамаи конференце» совета заседанена юкъе даакъа лаьцараша. Дукхха дукхагӀа бараш тӀехьа а болаш заседане тӀайийцай нах боабеш дола гера Ӏоаделга юхатохара чӀоагӀа тӀахьехаш йола ядерни тӀом хьабе гӀертара аморальни идея хаьдда харцахьа лоархӀаш йола пасторски послани.

Рейгана администраце милитаристски наькъо чӀоагӀа сагото яйт Европейски континента тӀа. Из сагото бахьан долаш миллионаш бола малхбузенеевропейцаш Вашингтона гӀулакхаш харцахьа лоархӀаш долча антивоенни, антиракетни лозунгаш бе а доахкаш улицашкен майдашкен арабувл. Малхбузен Европе, аьзду «Нью - Йорк таймс» яхача газета вовзаш волча обозревателa Лесли Гелба, администраце арахьара политика гуччахьа дукхача дипломаташа критика еш я. Цар белгалдоах, масала, «ядерни тӀемах Вашингтоно дувцача хабараша европейски общественность корзагӀъяьккха хилар».

АГРЕССОРНИИ ЦАР ОАГӀУВ ХЬАЛЛОАЦАРИЙН ЭХЬ ДАИНА ГӀУЛАКХАШ

ООН Кхерамален Советo юха а, тӀеххьарча шин бетта цоалагӀа, дийцад США-с Никарагуана дукхьала леладу агрессивни гӀулакхаш. Доц дуйнийта оттадаьд американски спецслужбаша цун территоре тӀа чукхусача контрреволюционни формированей оагӀонгахьара хӀана а Ӏавап оаш болча цу мехка правительства. Кхерамален Советерча дискуссе хьахьокх дунен сообщество, агресси вӀашагӀъеллачунгара, из хьалхьечунгара — ВӀашагӀкхийттача Штаташкара, хӀаьта иштта цар халхархошнара дӀамел нийкхар никарагуански халкъа оагӀонгахьа латтилга, уж бандитски гӀулакхаш, машаре бехача наькха цӀий Ӏохийтилга соцадар дӀадехаш йолга.

Эггара хьалха Кхерамален Совет гулъеннийар апрель болалуш, кийч а баь Ӏома а баь сомосовцаш Вашингтоно Никарагуана чухийна дукха яалалехьа.

Лоалахарча Гондурасера латтарча а фегарча а доазонех тӀех а бувлаш чуболбелар контрреволюционераш. Цу агрессеца кхоачашде лерхӀар хила а хиннад долаш а да законагӀа йола никарагуански правительство толхаелген юкхера а йоалелген. США-на чӀоагӀа критика ю Никарагуа суверенитетан территориальни бӀарчалан кхерам тӀатувсаш цо леладу гулаше гӀуланхаш бахьан долаш, из конфликт ерригача Центральни Америке дӀаяржар кхерам болаш хилар бахьан долаш. Цхьабакъда, событеш дӀахо дегӀанкхаро хьаьекхар Вашингтоне цу гӀулакхах цхьакха а урок па ийцалга.

ГӀеххьарча деношка кхерам тӀаэттаб Никарагуа къулбехьарча доазонаш тӀа а — цуна коста - рикански территоре тӀара хьатӀазза латт сомосовски формированеш.

Нагахьа санна агресси йолаеннача хана Вашингтонера официальни нах Никарагуана дукхьаларча зуламаца цоаш гонахьа дин лхаш юстарбоала гӀерташ хиннабале, тӀеххьарча хана хьагучабувла болабеннаб уж. Духхьал президент Рейган ше па суверенни республикана кхерам тӀатувсаш, къайлагӀа хӀама а доаша къамаьлаш даьр, цунца цхьана кӀалгӀолла къайлагӀа болх лелабара йола бокъо йолаш я ЦРУ, аьхаш белгал а доажиш.

Укх деношка ООН Кхерамален Советe къамаьл деш Никарагуа кхыча мехкашцарча гӀуланкий министра М. д' Эското ВӀашагӀкхийттача Штаташта бехк дӀатӀабиллар, цар — хӀанз укх сахьате наькха кулгаща—шийн мехка дукхьала тӀом беш хиларах. ХӀанз этта хьал машара наькъаца тоаде Никарагуа кийча хилар бакъ а даь па США-гара хьадийхар Никарагуа территоре тӀара герзашца нийчъань контрреволюционни формированеш арайоехнага, цун территориальни хишкара американски тӀема кемаш дӀадоахилга, тийшача баллах кӀалгӀолла леладу бандитски гӀулакхаши шпионски операцеш соццалга. Цу дӀадехарашта мутӀахьа ба планета тӀа мел бола цӀена уйла йола нах.

И. АБЛАМОВ, В. МАТЯШ, Ю. РОМАНЦОВ. (ТАСС).

КХОАНА-МУЗЕЯЙ ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ДИ

МОСКВА. БӀаьш москвичаш, советски а доалол арахьара а столица хьаьший боагӀа хӀара денна В. И. Ленина Центральни музее.

Музей — йоккха Ӏилман центр, Советски Союза Коммунистически парти хьаьчун. Сийлахь - йоккха Октябрьски социалистически революци вӀаштӀехьаьккхачул вахарахи балхахи дувцаш йола мах баь варгвоаца йоккха ганз.

12 эзар совгӀа экспонат залашка дӀапийсьаь я. Экспозице е Владимир Ильича шийх хӀамаш, документальни фотографеш, кинокадраш, ленински култайсоэон копеш, еггара хьалхе кепатеха арадаьха цун балхаш, дунен халкъий итташ меттала йола Ленина произведенеш.

СУРТА ТӀА: РСДРП II съезда балхах дувцаш йолча зале.

В. МАСТЮКОВА сурт. ТАСС фотохроника.

ИСТОРЕ ОАГӀОШ

«ЛОАМАШКА КХЕЛ ЦАӀ Я...»

Кавказа лоамашка дахача тайп - тайпарча халкъаша хьабена историко - культурни эикъ цхьатара хилар карцде оттаргвар малав? Кавказа лоамашта юккъе лоаллаха дахача халкъий традиционни быти культурех цхьатара хилар гуччахьа дац? КӀезига йздаьд, белгала аьлча, гӀалгӀаштей хӀираштей юкъерча буйзамех, гӀулакхех, хьалхарча а хӀанзарча а юкъарча хӀамаех? Цхьабакъда, оттадаь хаттараш массазара да вла мегаргдолаш да, шоай истори дикагӀен кӀоаргагӀен довза, тахана ра декхараш дикагӀа кхоачашдара дӀаяхача ханара хӀамаш кхетаде лах массаза а гӀерташ санна.

Цудухьа къаьстта чӀоагӀа безам тӀабаха теркалду аз 1981—1982 шерашка Къулбехьен - ХӀирий Автономни областа столице городе Цхинвале арахийца «ХӀирийченахи хӀирехи дола Кавказа периодически кепайоазуй» яха ши сборник. Цар тӀа гулъяьй хӀанзарча дукхача дешарашна кхоачаргӀоацаш хиина, дӀадахача бӀаьшера а карара бӀаь шу доладешача юккъе а Кавказа газеташ тӀа кепайийтта публицистически этнографически йӀаьхий материалаш.

Уж пайдана а Кавказа халкъий практике шоай тайпара кхы цхьаькхаш йоацаш а йола изданеш вӀашагӀтехар Къулбехьен - ХӀирий паччахьалкхен педагогически института исторически факультета декан, профессор, историческа Ӏилмай доктор Людвиг Алексеевич Чибиров ва. Из — специалистий тӀоэарашка вовзаш вола Ӏилманхо-этнограф. Цуи тохкамий белгалагӀа йола оагӀув л ерригача Кавказаца цхьана къаьстта ший халкъа истори Ӏомадара из тӀера хилар. Цудухьа Л. А. Чибирова книжкехи статьяехи толаме пайда ац цун коллегаша Нохч - ГӀалгӀашкахьа а, Черсий - Балхарошкахьа а, Гуржашкахьа а.

Бакъдар аьлча, I-ча а II-ча а (вай хӀана теркам тӀабохийтар из тӀеххьаръяр а) выпускашка еннача материалашна сел дукха а дац вайнахах дола хоамаш. ХӀаьта а, уж а я белгалонаш йолаш, теркам тӀаозаш, цхьадолча хӀамашта духтӀавоаккхаш, къаьстта а дуккхьал хӀирех йолча даннешца е Кавказа центральни даьхьа тӀарча берригача лоамарошта цхьатарра йоагӀача уйлашца яийсйича. Массехк масал а доаладаь доашхаргда аз лакхе дийцар.

XIX бӀаьшерен газетий оагӀош тӀа цкъа гучаьнна Ӏайнаяц хӀирийн Къулбаседа Кавказера лоаллаха даха халкъаша хьадаьнача моттигах йола дискуссеш. Вовзаш волча гуржий историка Джанашвили Михаила кепатох кавказций — гуржий, нохчий, гӀалгӀай, дагестаний — гаьна хьалхарча хана денз хьайоагӀаш шоайла гаргалонаш хилар дувцача гуржий летописий даннеех пайда эцаре анализ ярей ларда тӀа оттаяь статьяш. Царна лалла кепатохаш я хӀирий дуккхача авторий — шоай халкъа свифосармато - алански овлаш хиларах академика В. Ф. Миллера хетараша тӀехьалаттарий чӀоагӀа къовсаме йола статьяш. Цхьабакъда, цар тӀа а, кхыраш тӀа мо мара, цхьанноахьа а харидан, хӀирийн цар лоалакойн историко-культурни гӀулакхаш цхьатара хилар. «Кавказа чӀожешкен довьхаш тӀен нийсденнача тайп - тайпарча халкъий кхел цаӀ хиннай...». Ишта да дуккхача публикацей керттера маӀан.

Цхьабакъда, историцара хьаьт самодержавни Росси бокъонца долаш хиннача хӀамай хьалашка общества бебеча доакъошта юкъе бебе оагӀош йолаш хиннад. Газетий оагӀош тӀа къийса Ӏийнаяц хьахулаш лаьтта интеллигенци, лоаман наха юкъера хьал дола феодалаш. XIX-гӀа бӀаьшере чаккхйоалаш цхьатарра «у» даьржад — Кавказа лоамашка ширача замалахьара памятникаш ахкагӀча тайпара оахкаш, доахаш. ХӀаране шо-шоай коллекцеш вӀашагӀъеттари царех доккхалаш дари, халкъе историн культуран ганзаш бӀаьхийча российски доаалол дехьарчен меценаташка — къаьнара хӀамаш дукхаезарашка йоххар бокъонца бола бала а хинна дӀаэттар.

Халахеташи дорхвеннен аьду «Каспий» яхача газета тӀа (1896 шерара № 251) хьалха латтача публициста Н. С. Мансурова: «ХӀанз Владикавказе гӀолла гӀалгӀайи хӀирийи лел культура тайп - тайпарча кхнашкара кхерах, бронзах, дошох, дотох яь хӀамаш а йолаш. Хьал долча наха тӀад а баха ийа уж хӀамаш шоай кабинеташ хозъе а кхыча гӀулакхашта а. ХӀаьта дошои доток хӀамаш, цу даькъе къаьстта ахча а, ловладе ювелираша дӀаийю». ТӀаккха дӀоко я: «...Ширача лахьташкара хӀамаш лечкъа а еш, кхыча мехкашкарча нахага, ювелирашка, къаьстта ший тайпара промысел а я — наггахьа мара нийслуш йоаца Ӏилмина Ӏалавмате безача мае йола а, цхьабакъда, цхьаккха дош ца хеташ йола а археологически хӀамаш йохкаш лелача кхыча спекулянташка йохкаш ба хӀанз а хӀирий, гӀалгӀай, черсий...».

Халкъа дешара, цукна бокъонца образовани ялара проблемо йоккха моттиг дӀалоацийт прогрессивни авторашка цу шерашкарча публицистика тӀа. Баркал оалаши цкъа хьоахаь ца Ӏеши яьхай лоамарой, цу даькъе нохчий а гӀалгӀай а, моттиг истории Ӏомадеш кӀезига къа ца хьийтача российски Ӏилманхой Услара, Уварова, Шегрена. Харузтна тайпан цӀераш. Эрсий меттала дешар хьеха школаш Терски областе хьеллар бакъахьара гӀулаих хилар белгалдоакх, хӀаьта а цигтача хьакхайкаду цига хьехаш дола дешар (цу даькъа лоаман наьха бераша а) эрсий меттала мара ца хилар, хӀанзарча педагогика азбучни понятеех цар бераште «наьна меттала хьеха вешта аьлча понятеш дегӀакхувла, йоазийта) дезаш йолача метте» (А. Гассиев).

Публицистически хьашта юкъметте латт хӀирийи гӀалгӀайи динех болча тешама проблема а. Авторашна цхьатарра белгалдоах лоаллахарча халкъий юкъара хӀамаш дукха хилар, хӀаьта белгала аьлча, цу ханарча пар динашка керасте, бусалба, язычески Ӏамалаш Ӏалъмате чӀоагӀа вӀашагӀъийна хилар. Лоаман нах ди ловш хилар, тайп - тайпарча динашта юкъе латтача дорхача къовсама уж вӀалла шек ца хилар белгалдоах масса тайпарча авторашна. Цкъа санна дуккхаза а хьехаду ГӀалгӀашкахьа дин гӀулакх миина латт белгалдоахача академика А. Шегрена яьхар: «Христиански гургал беттача хана паргӀатта кхайк молла, шира-кистински куйир Гаьл-ерд сатийна латт пачахьа Тамаре къаьнарча киназа чу».

ХӀираша къоабалъеш йола христиански культови моттигаш а лоархӀаш ма ярра юкъ, ширача ханашкара хьахараш, хӀаьта уж Святой Георгена дӀалаьрхӀарп аьнна ийлалц цар дукхха язычески атрибуташ (бӀаьши эзарапи тӀаьскаш, доадаьча хьайбай мулаш, ихьыраш сагӀийна тесар). Цу тайпара хӀамаш лоамия ГӀалгӀайчене хиина хилар массанена а хоеш да, хӀаьта цудухьа из масалпа кхувл хӀирий автораша.

БӀаргадайнараша яду: «Укхаза хӀанз а да (из дар хьона 1893 шера!) кхы наха тамаш еш доаца хӀама — массехк дезалхо в волаш цхьана баха дезал кхаш христианаш ба, яхаш магометанаш ба: масала, дай цхьа воӀи магометанаш ба, вож шивоӀ христианин ба...».

Либеральни публицистех цхьабарий эгара хьаьха латта ди хиларах тарра христианства цивилизаторски лоархӀамах йолча дин теорена юкъе белгалйоал нийса уйлаш, хӀирийи гӀалгӀайи гаьнна хьалхагӀа денз а массане а Грузеца доттагӀала гӀулакхаш лийна хиларах, лоаман нахах цхьабараша гуржий йоазув Ӏомадеш хинна хиларах йола факташ.

Цхьайолча статьяшка гӀеттано ю, кхьметтел ира уттаа ю Центральни Кавказа лоамарой Россеца хиннача исторически бувзамий овлай, бӀарччача паччахьалкхенна уж юкъебаххьара проблема.

ХӀамаш дика довзача, шийцӀера меттел «Алдар» аьнна псевдоним лелаьча автора «Новое обозрение» яхача газета тӀа тешаме йоах. Къулбаседа Кавказа лоамарой дукхача обществаша «шоай лоӀамагӀа тӀайийцай Россе подданство». Дуках - денах кхеташ хиннача цу ханарча наха хӀирий, гӀалгӀай, цар лоалахой хьакъехьа дийцар белгал а доаккхаш, цо йоах: «Уж массаза а дег тӀара раьза болаш Россеца оагӀув билла гӀийртаб, хӀана аьлча царна шоаштен пар гаргарча нахаи, лоалахошта гӀойле йолаш да из».

Россеца оагӀув билларен цхьана хиларен процесс чоалхане хилар бакъ а деш, автораша юоз из «Кавказски оленевалл...», шоайла леташ хинна», хӀаьта бӀарчча сурт цо йӀрчадоахаш а хиннад яхаш дувцача хабарашца. Гера кара а нийца кавказцаша Россена духьала къовсам лоаттабаь хиларца из проблема юкъа гӀертараш духьала а воалаш, авторех цхьане изду, ший хана вӀаштӀехьа хиннадаш «депутаташа дуй биъ хиларах герза низаца Россена мутӀахьа баьраш малагӀаш ба а шоай лоӀамагӀа цул подданство тӀайийцараш малагӀаш ба а ха» яхаш. ТӀаккха цигтача тӀатох: «МоллагӀча лоамарочоа хоеш ди, из дош миштад хара нийсен харцъе йиш йоаци даннеш Кавказа исторе оагӀош тӀа йолга...». Цу тайпара даннеш я, баьдир аьлча, шоай лоӀамагӀа гӀалгӀай, хӀирий, нохчий, Россеца юкъебахарах йола материалаш. Уж событеш хиина 200 шу дизар шеррен чӀоагӀа дездеш белгалдаьккхар дукха ха йоацаш Къулбаседа Кавказа вежарашка йолча республикий халкъаша.

Цхинвале кепатеха арадаьхача сборникаш тӀара маьӀе, Ӏилман вокхъа воаккхаш, кхетам лун жел дола хӀама цхьан статья тӀа дувца гӀортарах дош хургдац. Цудухьа хӀаране ше дийшача бакъахьа да уж.

В. ВИНОГРАДОВ,
Л. Н. Толстоя цӀерагӀча университета профессор.

БЕРАША САКЪЕРДАМЕ САЛОӀАРГДА

Кастта дӀайолалургья берий ахкарра каникулаш, цунца дувзаденна да школаш пхелагӀча четвертага хӀанзе а кийчо еш хилар. Кийчо яр фуд аьлча, на де берашта аьхки салоӀа ха ва хула хозагӀа, пайданегӀа йолаш дӀалехьийтара хьалаш хьадар. Соакха, аьхка берий унахцӀено чӀоагӀъяра майдаш, горисполкома средстваех кхача а лоаттабеш, болх беш хилар №№ 1, 3, 6, 12, 18, 19, 20 йолча школашка. Царна юкъе а унахцӀено чӀоагӀъяра болх тӀехдина оттабарца белгала яр №№ 3, 18, 20 йола школаш. хӀаьта кхыча школашка а болх беш хилар берий салаӀара майдаш.

Белгалдаккха деза, «Малгобекнефть» орса санна берий майдашта кхача лоаттабара райпо кулгалхоша йоакхо ца елга. Нагахьа санна, орса ций ханнахьа а дика а кхача лоаттабой, уж дешаш ала йиш яц райпох.

ПоккхагӀйолча классай дешархоша. салоӀаш бале а, дукха дика гӀулакхаш дир: даькъа лаьцар йол Ӏалашъеча, болх бир школашка ремонт еча бригадашка, къахьегама объединенешка, гулйир дарбаха баьцаш. Цхьабакъда, къахьегама объединеней болх вӀаштӀехьбоаккхача цхьаца кхоачамбоацараш нийсделар, гӀалаташ дувлийтар.

Масала, № 7 йолча юкъерча школа директора Ш. Батыжева магазар дешархой производственни бригада болх нийса вӀаштӀехьбаккха: чакхьяьхаппар даьцца - коанощца беседаш. 7—9 классай дешархошца а лаьцар дешархой бригада хьакъехьара беседа, «Малгобекский» винсовхозаца договор оттадаьдалар, бригада кулгалхо хьожаваьвацар. я. кх. дӀ.

Карарча хана школай ерригача къахьегама объединенешта хьалхашка оттадаьд укх аьхки кхоачашде деза декхараш, белгалдаьхад комсий кхашна де деза балхаш. организатораштa а школай директораштa а лаьрхӀа чакхъяьхай йоаккхагӀйолча классай къахьегам а салаӀар а вӀаштӀехьдаккхара дешашта кхетаьн семинараш. Укх деношка хьалъяь яла езаш я «Луч» яхача а ГӀ. Ахриева цӀерагӀча а вийсовхозашка къахьегама а салаӀара а лагераш. Царех хӀараир 250 дешархочоа лаьрхӀа хургья. Цунга хьежжа къахьегаш а салоӀаш а 500 саг хургва цу лагерашка.

ХӀаьта а цхьайолча совхозаша хӀара шера кӀезига йоакхо ю школай, къаьстта а из ала доагӀа юрташкарча школаех. Царна лаьрхӀа хьаяц къахьегама а салаӀара а лагераш, культстанаш, болх беча дешархошта лохьяы балха нормаш, школашта хьахьожаеш йола трактораш дешархошта механизатора гӀулакх Ӏомадара майдана хилац. Цу тайпара, цхьаккха хӀамех пайдана йоаца трактораш еннар №№ 7, 12 йолча юкъерча, № 2 йолча бархӀшерарча школашта. Комсаш лехаю 3000 болхло яц районе. Бакъда, цун уйла а яь школай выпускникаш хьежабац винсовхозашка вузашка, техникумашка, профессионально - технически училищашка. Из дерригаа Ӏатть дешархошта къахьегама кхетам луча.

Школаш декхарийла я оамалаш во йолаш, хала да оалаш дола бераш, къаьстта а дукхагӀа къахьегама объединенешта, лесничествашта, кружокашта юкъеоза. Цу даькъе дика хӀама де йиш я вожатей - производственникий, хӀаьта уж соахка бацар. Горисполкомо тӀадиллад И. В. Максимовна (газ чакхйоаха завод), Н. А. Ореховна (НГДУ «Малгобекнефть»), С. А. Темираевна (бурув тохара балхий управлени), кхыча предприятей кулгалхошта подшефни школашта вожатеш - производственникаш хьожабар, цар лелаберга кружокий болх.

Горово дийцад ахкан хана берашка салаӀийтара дешаш, школашка чакхйоах дайноаной собранеш, педагогически советаш. 14 школе кхача а болаш йола берий майдаш хьалела дерхӀ, вокх школашко майдаш болх беш хургья кхача боалаш. Ишта дукхача школашка вӀашагӀтохаш я футболах йола уличи командаш, болх беш хургья даобан баьпаш гульеш йола бонгада №№ 7, 12, 23, 25 йолча школашта мотаьлид лесничествах хьае. ХӀаьта кхыча моттигашкарча пионерски лагерашка вахийта дерхӀ 100 дешархо, дукхагӀча даькъе уж да школа общественни вахаре хьаьарв даакъа лоаш дола, дика деша бераш.

Городерча пионерски лагерашка шоай унахцӀено чӀоагӀъергья 930 дешархочо. УнахцӀено чӀоагӀъяра режима тӀа доаккхаргда берий яслешкара 200 бер, берий бешашкара — 885.

Иоацо ца еш дутаргдац да-нака доаца е халача дезале кхувш дола бераш. Царех бӀаь совгӀа саг профсоюза обкома еннача мах боацача путевкаех пионерски лагерашка гӀоргва.

Иштта, дукха экскурсеш, походаш, сакъердаме хӀамаш да укх шера берашка хьежаш.

М. НАШХОЕВ,
Малгобекски гороно инспектор.

Иззал чхьаьрий лаьцад за... И. ПЛИЕВА фотосурт.

МЕХКАХОЙ БОЛЧА

Казахстана Гурьевски областе массехк буровойшка болх беш болча «Грознефть» объединене мехкдаьттахой болча а хинна укх деношка цӀавенав яздархо Чахкиев СаӀид. Дукха дӀайха дешаш хезад цун КПСС Эмбински райкома секретара М. П. Завершинскаяс. Къулбехьен - Эмбински мехкдаьтта лохача экспедице кулгалхоша Хамидов Руслана, Вербигора Ивана, Сайдулаев Зайнде кулгалдеча бригадех оалаш.

Яздархо хилар грозненски мехкдаьттахой болх беш болча ваха а царца къамаьл деш а. Къаьстта а дег чу дужаш хиннад Сайдулаев Зайнде кулгал деча кӀоерга бурув тохача буровой скважние хинна вӀашагӀкхетар. Цига болх беш бола нах дика болх барал совгӀа, литература дика довзаш а дешаш а ба. Масала, царех ба: буровой мастер Кугаев Ваха, бурувдеттар Айдамиров Альви, бурувдетачун гӀоенча Музаев Ӏиса.

Мехкдаьттахойла тайнача хаттараштa жопаш делар яздархочо, дийцар ше беча балхах, республика вахарах.

М. АЛЕКСАНДРОВА.

1915 шера геноцид хилар бахьан долаш лелхабаь деррига дунен тӀа гӀолла дӀабоарцабаь хинна дукха эрмалой хӀанз шоай даьй бахача лаьтте бахаш ба. Советски Ӏаьдало царна торо еннай Сийлахь-боккха Даймехка тӀом хотало а йоакхаш чакхбаьнначул тӀехьагӀа шоай Даймехка цӀабахка.

ЦӀабоагӀача эрмалой дезалашта чуӀе цӀеноп де ссудаш тийнинад, лаьттан участкаш, гӀишлон материалаш, паччахьалкхен цӀеношкара квартираш тийнинай. Наха хьабе болх хиннаб, мах боацаш дарбаш даьд. Цар бераш, деррига советски бераш а санна, торо йолаш хиннад, детсадашка, яслешка аха, школашкех институташкех деша.

Кесаб яхача сирийски городе ра шоай дезал Даймехка цӀабоагӀача хана 12 шу даьна йиӀиг хиннай Цахкануш Галемтерян. Цул тӀехьагӀа ворхӀ шу даьнча Цахкануш Еревански В. И. Ленина цӀерагӀча даьри деча комбинате балха эттай. Дог доахийла а хиннайий цун гаьнарча Касабе йолча хана кердаьккхача Армене хьалхалаттача кхалнахах цаӀ хинна дӀаоттагӀья аьнна. Социалистически Къахьегама Турпал хургья, Армянски ССР Лаккхехьарча Совета депутаталла хоржаргья, советски коммунистий форума балха юкъе даакъа лоацаш хургья аьнна!

СУРТА ТӀА: комбината дукха тираж йолча газета болхлой Эрмине Арутюнян (аьттехьаръяр), газета редактор Гурген Мкртчян (аьттехьа шоллагӀвар), Ахавни Зурначян (аьттехьа цхьоалагӀьяр) Цахкануш Галемтерян йолча хьоашалгӀа бахкаб.

Б. НЕМРУТА сурт. ТАСС фотохроника.

Редактора заместитель М. М. ХАМХОЕВ.

ФУТБОЛ

КХОЗЗА ЛАЙЗАЧА—ШИ ОЧКО

Мехка футбола шоллагӀча лига кхоалагӀча зоне ловзаш йолча командашка чакхдаьккхад кхо ловзар.

Грозненски «Тереко» хьалхара ши ловзар чакхдаьккхар хьоашалгӀа. Новороссийскерча «Цементаца» аьттув баланзар «Терека». Счет 3:1 йолаш фусамдаьй котбоалаш чакхдаьлар из вӀашагӀкхетар.

Цул тӀехьагӀа Майкоперча «Дружба» яхача командаца ловзача хана дӀа а хьа а шиъша бурган чу а тохаш вӀаши къаьстар хьаьший а фусамдаьй а.

Вайна ма харра, укх шера «Терек» ловзаш бола футболисташ къона ба. Цудухьа бизза бола классни футболисташ хила а «Тереказ» хьалхагӀа яьла дика цӀи нихийта а ха эш царна. Хетачох, вай футболистий из дукха ца говш вӀаштӀехьдаргда аьнна а хет, хӀана аьлча, шоашта хьалхашна латта декхараш довзаш, дикагӀа а кӀоаргагӀа а техника Ӏомае, шоашта духьал ловзаш бола футболисташ мел цӀи хела бале а, беха а озабенна а тӀехьашкахьа ца боалаш, тӀах аьнна уж ловзандаь.

Бакъда, цхьайола во оамалаш йоахк цхьаболча вай футболистех. Из дина гучадаьлар самардийнахьа «Терека» Пятигорскерча «Машукаца» хиначча вӀашагӀкхетаре, из эсадех гойтар цар хьалхарча ах сахьата: ца эшача тайпара корзагӀа баьнвен бахьан доацаш эгӀазъухаши хилар, судьяца къувсар. ДукхагӀча даькъе из бахьан долаш чутехар вайна бургаш.

Судахочо ловзар сецаде минут а яханзар, бакъда, хьаьший а бацар уж тайпа гӀалаташ ца дувлийташ; гӀожа ловзар уж а.

Ловзара хьалхара тайм чакхьала ворхӀ-бархӀ минута йисача хана шоай штрафной майда тӀа кулгаца лайзар «Машука» цхьа футболист. Из бахьан долаш судьяс боккьо елар «Терека» цхьайтта метр гаьнара штрафной бурган тоха.

Из тӀехдика дир Садаев Ӏумара. Цу хана денз дикагӀа а, хозагӀа а, техничеегӀа а ловза баьлар вай футболисташ. ГӀалаташ дувлийта болабелар «Машука» футболисташ.

Матч чакхьала пхийтта минута йисача хана Ӏалъмате хоза бурган чутехар хьаьший коанаӀарашка шоллагӀча тайме Прокопов Анатоле когаметта ловза араваьнача Куртаев Мухьмада. Из счет кхы хувцалланзар.

Иштта, чемпионата кхоза лайзача ши очко яьккхай «Терено».

А. БЕК.

БАХАЧА НАЬХА ТЕРКАМГА!

1983 шера 1 июне дена 15 сентябре кхаччалца лелаш хургья Грозный — Брежнев — Нижневартовск яхача маршрутагӀа рейсаш еш йола Аэрофлота комфортабельни лайнер ТУ-134.

Грознера из дӀагӀоргья кӀиран 2—4—6 деношка 23 сахьати 15 минутильча. Цу наькъа лелача хана дика дукха ха кхоергья оаш. Брежнев яхача городе кхоачаргда шо 2 сахьатей 45 минутей, Нижневартовске — 6 сахьата.

Предприятешкара, учреждешкара, бахача нехагара дукха йоккха габариташ йоаца мохкьаш самолетаца дӀададхьийта хьайиду Аэрофлото.

Самолеташ лелара хьакъехьа дукхагӀа хӀама ха ловчо Аэрофлота агентстве номер 2-75-48 йолча телефонацен аэропорта справочни бюро номер 2-36-08 йолча телефонацен хатта мегаргда.

Самолетаца никъ бе хьах оаха ва!

ТЕЛЕВИДЕНИ

17 МАЙ
II ПРОГРАММА

17.00 — Кинопрограмма.
17.05 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (нохчий меттала).
18.10 — «Нохч-ГӀалгӀайче гӀолла».
18.30 — «Балха минута ваш» (нохчий меттала).
19.00 — Замена проект хьецаш я. «Дешарен гӀулакхацен».
19.15 — Технически киноинформаци. «Электро-82» яха дунен халкъашта юкъера выставка.
19.35 — Социалистически ахье халкъалаттачарна хетадаь концерт (гӀалгӀай меттала).

18 МАЙ
II ПРОГРАММА

16.45 — В. Орлов. «Машенькин молебоина». Херсонски областной театра спектакль.
17.35 — Киножурнал.
17.35 — «Дунен халкъашта юкъера музеяй ди».
18.00 — «Нохч - ГӀалгӀайче гӀолла».
18.30 — Пусковой гӀишло хьалхьоча. «ВЧ-34» хьалхаь йолаш латт».
18.50 — «Геттара ловриӀаме задани». Художественни фильм. 1-ра, 2-гӀа сераш.

УКВ

18.00 — «Ӏалаио художники кхоля». Музыкально - литературни композици.
18.05 — Дикалва дӀакоалие йола лирически эшараш.
18.40 — Юмористически дурцараш (гӀалгӀай меттала).
20.00 — Нохч-ГӀалгӀай музыка концерт.

РАДИО

17 МАЙ

6.44 — Передачей программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — «Юртара Ӏуйренаш» (эрсий меттала).
6.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
6.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачей программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачей программа (гӀалгӀай меттала).
8.36 — Нохч-ГӀалгӀай композиторий произведенеш (нохчий меттала).
9.15 — «Маьхк ю заводи гӀулакхами проблемашца» (нохчий меттала).
9.30 — «Къона заманхо» яха радиовыпуск (гӀалгӀай меттала).
16.00 — Передачей программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — РСДРП II съезда 80 шу дизаргӀ «Дунен халкъашта юкъера белгалой болам дӀабоалуча». Беседа (гӀалгӀай меттала).
16.16 — «ЦРУ малхбузехьарча Европе беш бола бӀехий болх». Беседа (эрсий меттала).
16.31 — «Юрта боахане хьалхалаттачарна». Концерт (гӀалгӀай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — Хоамаш.

18 МАЙ

6.40 — Передачей программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — Кхачан программа — пхачайшехьа! «Шура дукхагӀа йоакки». Хаоттамах бола хоам (нохчий меттала).
6.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
6.23 — «Ленинан некъе» газета обзор.
8.30 — Передачей программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачей программа (гӀалгӀай меттала).
8.35 — Нохч-ГӀалгӀай пионерски организаце 60 шу дизара хетань республикански пионерски радиолинейка (эрсий меттала).
11.15 — «Дисциплина чӀоагӀъе, къахьегамех дукхагӀа хьахилийта» (гӀалгӀай меттала).
11.30 — «Хьона, Даьла, салтачун догӀ» (гӀалгӀай меттала).
15.15 — «Барт тайначу деналех» яха радиовыпуски (эрсий меттала).
15.30 — Социалистически ахье дневники (эрсий меттала).
16.00 — Передачей программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (гӀалгӀай меттала).
18.15 — РадиоладуегӀаркей декараш кхоачешвеш дена концерт (эрсий меттала).
18.45 — «Керттерча наькъа тӀа». Беседа (эрсий меттала).
19.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
19.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
19.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
19.30 — Хоамаш.

УКВ

18.00 — «КепальцаргӀар шийжарий». А. Н. Толстой произведенех оттаь радиоспектакль.
19.00 — Шаора Ӏарая йола нохч-гӀалгӀай эшараш.
19.36 — «Са хьаше». А. Валзанова дувцар.
19.55 — Лирически эшарий концерт.

Хенахьал

Тахан республике гӀоллен Грознен хувцалуш моржаш а йолаш, йоачан а йоапаш, малхбоалехьара секунде 9—14 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш, хилен фегара температура республике 22—27, Грозне 25—27 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана хувцалуш моржаш а йолаш, йоачан а йоапаш, тайп-тайпарча оагӀонашкахьара секунде 3—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура буйсана 6—11, дийнахьа 20—25 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктокланц секретара — 2-84-68; отделаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехьаш — 2-56-87; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделы: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ02196. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2563.